

Forretningsdrevet samfundsansvar

- en etisk løsning?

Copenhagen Business School 2010

Institut for Regnskab og Revision

Kandidatafhandling ved cand.merc.aud –studiet

Afleveret den 10. august 2010

Studerende: Mads Jensen

Vejleder: Thomas Riise Johansen

Censor:

Antal anslag: 166.165 Svarende til 73,04 normalsider

Executive summary

This thesis explores the potential for more ethical conduct in Danish business as a result of the Danish governments plan to promote strategic CSR. In order to address this issue I have sought to capture the motivational driver behind the initiative, by analysing the relevant elements of the plan. The implied motivation identified had the characteristics of a proactive instrumental motivation.

Drawing upon John Roberts Foucauldian analysis of current forms of accountability it is suggested that the instrumental motivation for Corporate Social Responsibility is something that is produced and reproduced through hierarchical/disciplinary forms of accountability, which encourage a narcissistic preoccupation with the self and how others see the individual. This has implications for ethics. Following Levinas' influential phenomenology of ethics in "Otherwise than Being or Beyond Essence" it is argued that the ground of ethics lies in human sensibility which is blunted or anaesthetized by the hierarchical/disciplinary forms of accountability, in which accounting plays a central role. These forms of accountability have the potential to install distant interest in the mind of the individual, which results in a reflexive constituted sense of self that encrust the frail and vital human sentience in which ethics is grounded.

The foucauldian analysis thereby suggests the explanation for the instrumental orientation and the phenomenology the implications for ethical conduct under circumstances where emphasis is placed on the before mentioned forms of accountability.

Although it does not have a direct effect on the purpose of this thesis as the governance structures that are central in these relations are not analysed, it is crucial in understanding how the ethical potential of Corporate Social Responsibility can be realised in the organization. The potential for ethical conduct is closely connected to the subjectivity of the individual. The conclusion of the thesis is therefore sought through the dialectic distinction between Responsibility *for* and Responsibility *because of*. Levinas' phenomenology offers this distinction in the terms of the reflexively constituted identity and the denuding, or despite the self, in the

assignation of responsibility for my neighbour. In the phenomenology the two alternative trajectories for identity is referred to as the *ego* and the *Psyche*.

It is argued that this dialectic distinction can be seen as an analogue congruent with the distinction between the two general kinds of motivation for engaging in CSR, namely instrumental and normative motivation, where ethical conduct in the instrumental is sought *because of*, aiming at achieving some reward whereas the normative is sought *despite* these rewards and despite the self. The instrumental motivation thereby holds the individual subjected to the same self interested reflexively constituted identity that was the explanation for the motivations origin.

The conclusion of the thesis is that the initiatives does not promote ethical conduct, at least not in the way levinas' understands ethics, but merely serves to facilitate *business as usual*.

Indholds oversigt

1	Indledning.....	6
1.1	Problemstilling.....	7
1.2	Problemformulering.....	7
1.3	Operationalisering.....	8
1.3.1	Begrebsafklaring og afgrænsning.....	9
1.3.2	Målgruppe.....	11
1.3.3	Kildekritik.....	11
2	Metode.....	13
2.1	Videnskabsteoretiske paradigmer og metodesyn.....	14
2.1.1	Analytisk baseret tilgang.....	14
2.1.2	Systembaseret tilgang.....	15
2.1.3	Aktørbaseret tilgang.....	16
2.2	Arbejdsparadigme.....	17
2.2.1	Teknikker i aktørsyn.....	17
2.2.2	Sekundært materiale.....	17
2.3	Metodik.....	17
2.4	Reliabilitet.....	19
2.5	Validitet.....	20
3	Motiver for CSR.....	21
3.1	De fire grundlæggende motivationer.....	22
3.1.1	Værdier som motiv.....	23
3.1.2	Legitimitet som motiv.....	25
3.2	Delkonklusion.....	27
4	Hvilken motivation tilskyndes med forretningsdrevet samfundsansvar?.....	29
4.1	Regeringens handlingsplan for samfundsansvar.....	29
4.1.1	Udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar.....	30
4.2	CSR definitioner.....	31
4.2.1	Definition af Forretningsdrevet samfundsansvar.....	32
4.3	Den praktiske vejledning til Forretningsdrevet samfundsansvar.....	35
4.3.1	Interessentdialog.....	35
4.3.2	Organisatorisk forankring.....	37
4.4	Opsamling.....	38
4.5	Årsregnskabslovens redegørelses krav.....	39
4.5.1	Formålet med redegørelseskravet.....	41
4.5.2	Kvalitetskrav og kontrol af redegørelsen.....	42
4.6	Opsamling og refleksioner.....	43
4.7	Delkonklusion.....	45

5	Sammenhæng mellem motivation for CSR og Etisk forretningsførelse.....	47
5.1	John Roberts grundreferencer	47
5.1.1	Selvets konstruktion og <i>ansvarlighedens</i> positive effekter	49
5.1.2	Hierarkiske/disciplinære former for <i>ansvarlighed</i>	51
5.1.3	Socialiserende former for <i>ansvarlighed</i>	53
5.2	Opsamling.....	54
5.3	Det uafhængige og opportunistiske individ	54
5.4	Etik ifølge Emmanuel Levinas.....	55
5.5	Shareholder value som virksomhedens etik	56
6	Fire versioner af CSR	58
6.1	Den økonomiske tilgang.....	60
6.2	Den værdibaserede tilgang	61
6.3	Den proaktivt ansvarlige tilgang	63
6.4	Legitimitetstilgangen.....	64
6.5	Delkonklusion	65
7	Konklusion	67
8	Perspektivering.....	70
9	Litteraturhenvisning	72

1 Indledning

Corporate social Responsibility (Herefter CSR) er et emne der har stor bevågenhed i medierne og den politiske dagsorden. Miljøkatastrofer, udnyttelse af arbejdskraft i tredjeverdenslande og menneskerettigheder er således en del af denne debat. Det samlede mål for begrebet CSR synes at være at skabe en bæredygtig udvikling for verdenssamfundet som helhed. Virksomhederne har også fokus på emnet da NGO'er og interesseorganisationer i stigende grad overvåger deres aktiviteter, og dermed tvinger virksomhederne til at forholde sig til CSR.

Virksomhedernes CSR rapportering har historisk været meget bundet af de temaer og problemstillinger der har samfundets og mediernes overordnede interesse. Denne relation har naturligt nok en stor indvirkning, på hvilke indikatorer der ses som vigtige at rapportere på af den simple grund at virksomhederne herved kan respondere på og vise deres ansvarlighed, stillingtagen og interesse i det samfund som de er en del af. Dette indikerer måske også, at virksomhederne forholder sig til den sårbarhed, som eksempelvis medierne kan påføre i form af dårlig omtale. CSR kan derfor tænkes at være motiveret af en erkendelse af de økonomiske konsekvenser, det kan have ikke at forholde sig til emnerne. Det er selvfølgelig positivt, at virksomhederne i stigende grad forholder sig til CSR relaterede problemstillinger i lyset af denne eksterne trussel om at blive stillet til regnskab, og de økonomiske konsekvenser det måtte have, men er det et udtryk for at virksomheden er ansvarlig overfor de negative påvirkninger den måtte have på samfundet eller er det et udtryk for, at den er ansvarlig overfor sig selv og organisationens økonomiske interesser?

Motiverne for at omfavne CSR og CSR rapportering er mange. Der er mange fordele, der kan høstes eksempelvis et bedre image, tiltrækning af arbejdskraft, kunderelationer, forøgelse af produktivitet, nedbringelse af ulighed i verden eller måske et ønske om at stoppe den igangværende forværrelse af jordens klima, der efterhånden synes påviselig.

I 2008 formulerede den danske regering et ønske om at fremme samfundsansvar. Handlingsplanen skal bidrage til målet om, at danske virksomheder skal være internationalt kendt for ansvarlig vækst. Hensigten er både at skabe konkurrencemæssige fordele for de danske virksomheder, men også at markedsføre Danmark gennem et ansvarligt erhvervsliv, der ansvarligt forholder sig til at skabe bæredygtig udvikling.¹

¹ Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar, s. 4

Med henblik på at opnå ovenstående, har regeringen, blandt andet, gjort det lovpligtigt for større virksomheder at rapportere om deres samfundsansvar i deres årsrapport. Hensigten med denne rapportering er at påvirke flere danske virksomheder til at arbejde aktivt med forretningsdrevet samfundsansvar. Da årsregnskabsloven ikke introducerer en decideret detailregulering, er det stadig en rapportering, der bærer præg af det faktum at indholdet i høj grad er frivilligt, og det er således også frivilligt om virksomhederne vil redegøre for deres samfundsansvar eller blot anføre, at de ikke har politikker på området.²

Derudover har Erhvervs & selskabsstyrelsen udfærdiget en praktisk vejledning, der både omfatter hvorledes virksomhederne opfylder de nye redegørelseskrav, men også introducerer hvordan man som virksomhed kan arbejde med forretningsdrevet samfundsansvar.³

1.1 Problemstilling

I henhold til disse tiltag synes det nærliggende at undersøge, hvilken effekt der kan forventes i forhold til danske virksomheders engagement i CSR. Motivationen der ligger til grund for tiltagene og den tilskyndede motivation i vejledningen må forventes at have en effekt i forhold til de etiske konsekvenser som følger af initiativerne, da disse udstikker en retning for virksomhedernes CSR arbejde. De bagvedliggende motiver kan muligvis kompromittere ansvarligheden overfor samfundet, og netop derfor vil jeg tage udgangspunkt i motivationer for CSR og derfra forsøge teoretisk at vurdere, hvorvidt regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar fremmer etisk forretningsførelse i Danmark. Vurderingen af forretningsdrevet vil tage udgangspunkt både i den motivation, der har været grundlaget for § 99a men også den motivation som vejledningen tilskynder i forhold til virksomhedernes arbejde med CSR.

1.2 Problemformulering

Jeg ønsker at undersøge, hvilke grundlæggende motivationer der er for CSR. Efterfølgende ønsker jeg, at vurdere om regeringens ønske om at danske virksomheders samfundsansvar skal være forretningsdrevet fremmer etisk forretningsførelse.

² Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, s. 3-4

³ Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, s. 3

1.3 Operationalisering

For at svare på problemformuleringen tager jeg udgangspunkt i følgende underspørgsmål;

1. Hvilke grundlæggende motivationer er der for at en virksomhed engagerer sig i CSR?

Jeg ønsker hermed at undersøge de grundlæggende motivationer for CSR med henblik på at identificere karakteristika ved disse. De overordnede motivationer adskilles eksempelvis af de underliggende formål og CSR' funktion i virksomhederne. Formålet og funktionen er i denne sammenhæng et udtryk for en mere specifik motivation. Derudover former disse karakteristika analyse modellen og identificerer de relevante elementer, som analysen af forretningsdrevet samfundsansvar skal omfatte. Dette udføres med henblik at danne et grundlag for argumentationen i besvarelsen af delspørgsmål 2.

2. Hvilken grundlæggende motivation tilskyndes i regeringens tilgang til CSR, herunder krav til og hensigter med redegørelse om samfundsansvar, og især igennem den praktiske vejledning til hvordan virksomheder arbejder med og redegør for samfundsansvar?

Den tilgang som tilskyndes vil blive analyseret og knyttet til en grundlæggende motivation for CSR. Dette delspørgsmål søges besvaret, da mange virksomheder må formodes at søge inspiration i eksempelvis definitionen af forretningsdrevet samfundsansvar og Erhvervs og Selskabsstyrelsens vejledning hertil. Dette vil være udgangspunktet for vurderingen af, hvorvidt regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar vil fremme etisk forretningsførelse i Danmark. Analysen af vejledningen vil blive udført med vægt på de enkelte dele, der har mest relevans for bestemmelsen af den grundlæggende motivation. Her vurderes især interessant identifikation og interessant prioritering at være forklarende. Denne analyse vil således danne grundlaget for delspørgsmål 3.

3. Hvilke sammenhænge er der mellem den tilskyndede grundlæggende motivation og etisk forretningsførelse?

Dette delspørgsmål vil ultimativt søge at tilvejebringe den overbevisning, der skal udmønte sig i besvarelsen af problemformuleringen. Her vil den identificerede grundlæggende motivation i delspørgsmål 2 blive udgangspunktet. Selve besvarelsen af problemformuleringen vil tage udgangspunkt i en artikel af John Roberts, hvor der udledes fire tilgange til CSR, som har forskellige komplikationer for etik. Artiklen tager ikke som sådan udgangspunkt i de grundlæggende motivationer, men jeg vil igennem afhandlingen forsøge at argumentere for, hvorledes disse tilgange kan knyttes hertil gennem de

karakteristika, der følger af den grundlæggende motivation. Roberts tilgange ses således som et udtryk for den grundlæggende motivation. Levinas fænomenologiske beskrivelse af begrebet etik introduceres her som en vigtig del af analysen og forbindelsen mellem den tilskyndede tilgang eller motivation for forretningsdrevet samfundsansvar og de grundlæggende motivationer bliver vigtige i forhold til at vurdere den etiske konsekvens af regeringens tiltag.

Besvarelsen af de ovenstående spørgsmål, er afbilledet i nedenstående strukturmodel som inddeler de enkelte spørgsmål i forhold til de relevante kapitler.

Figur 1: Strukturmodel⁴

1.3.1 Begrebsafklaring og afgrænsning

Igennem denne afhandling vil der optræde flere begreber og ord, som kan forstås på mere end en måde. Fokus er at skabe en kritisk diskussion og analyse af handlingsplanen og erhvervs og selskabsstyrelsens praktiske vejledning hertil for at afdække de enkelte områder af operationaliseringen. Da afhandlingens formål er at vurdere, hvorvidt regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar kan forventes at fremme *etisk forretningsførelse* vil en definition af etik selvfølgelig være ønskværdig. Virkeligheden er at begrebet etik ikke let lader sig definere. I nærværende afhandling vil etik blive brugt som en samlende betegnelse, for hvad man kunne kalde *det gode* eller måske

⁴ Egen tilvirkning

snarere, hvad der regnes for *det gode*. Senere i afhandlingen vil Levinas' fænomenologiske beskrivelse af etikens natur blive brugt til at differentiere mellem situationer hvor etik er mulig, altså hvor det er muligt at erkende *det gode*. Jeg definerer således etik, som det der *regnes for det gode*, i forbindelse med *etisk forretningsførelse*. Denne betragtning om det gode kan dog ikke ses udenfor tid og rum, og det er her værdier kommer ind i det billede som det rationelle og situationsbestemte. Eksempelvis kan alle, i forbindelse med CSR, have en etisk grundsætning om at forurening ikke er *det gode*. Denne enighed bliver dog sat på prøve jo mere konkret det etiske spørgsmål bliver. Værdierne bliver således i deres ranginddeling og prioritering, det der udtrykker den etiske grundsætning og ud fra denne prioritering kan synspunkterne og midlerne til at føre den etiske grundsætning ud i livet variere. Denne definition har således en yderligere dimension. For hvad er *det gode*? Jeg vil i denne afhandling tillade mig at tage patent på *det gode* og dette vil komme til udtryk igennem mit eget syn på hvad CSR bør være og tilstræbe.

I forhold til Levinas' fænomenologiske beskrivelse af etik har den ovenstående definition komplikationer, da han mener at prioriteringen af værdier og den refleksion, der finder sted i denne proces er det der forkalker menneskets grundlæggende etiske kapacitet. Her er der således ikke tale om etik længere som Levinas forstår det. I forhold til det gode er en erkendelse heraf ikke længere mulig. Dette vil jeg forholde mig til i afsnittet *Etik ifølge Levinas*. Grunden til at jeg som udgangspunkt bruger ovennævnte definition af etik, er netop at jeg bliver nødt til at forholde mig til *det gode* på baggrund af mine værdier og min forståelse af hvad dette indebærer. Derudover forholder Levinas' ikke i mine øjne til hvad der er det etisk rigtige i denne specifikke sammenhæng, men fænomenologiens bidrag i nærværende afhandling handler om, hvorledes mennesket er i stand til at erkende *det gode*.

Selve begrebet CSR er meget svært at definere, og optræder i litteraturen med mange forskellige definitioner og opfattelser af begrebets betydning. Forskelligheden kommer til udtryk i hvilke elementer der indgår heri men også mere grundlæggende hvad der efterstræbes. I forhold til ovenstående kan man sige at begrebets indhold udspringer af etiske overvejelser, og har måske af denne grund en subjektiv karakter. Den diffuse betegnelse og manglende samlende definition kan således i sig selv give anledning til en forventningskløft. For at eliminere dette forhold vil det af nedenstående fremgå, hvad jeg tillægger begrebet og hvilke umiddelbare definitioner og forklaringer, der fremgår af Årsregnskabsloven og Erhvervs & Selskabsstyrelsen vejledninger.

Afhandlingen søger primært at redegøre for det, der kunne kaldes de grundlæggende motivationer for CSR. Der afgrænses derfor fra en fyldestgørende undersøgelse af, hvilke forskellige specifikke motiver der kan være hertil. Dog vil de tilknyttede karakteristika der identificeres under de grundlæggende

motivationer være et uddrag af specifikke motiver. Derudover vil der udelukkende blive inddraget elementer der anses som værende relevante eksempelvis i forhold til at bestemme motivationen i delspørgsmål 2.

Selve redegørelses kravet ses ikke som det væsentligste element i afhandlingen. Jeg har dog medtaget dette i analysen, da regeringens tilgang til CSR bliver konkretiseret igennem eksempelvis formålet med redegørelsen. Derudover mener jeg også at det er en vigtig del af udbredelsen af forretningsdrevet samfundsansvar og indgår derfor i bestemmelsen af regeringens tilgang til CSR.

Den yderligere begrebsafklaring og afgrænsning vil ske løbende igennem afhandlingen, hvor begreberne anvendes. Der gøres dog opmærksom på ordet ansvarlighed. Ansvarlighed bruges i nærværende afhandling i to situationer. Meningen kan læses ud af konteksten men for overblikkets skyld har jeg valgt at skrive ansvarlighed med betydningen; "To be held accountable..." i kursiv. Ansvarlighed kan således også blive brugt med betydningen; "Responsible for...".

1.3.2 Målgruppe

Denne afhandling er en del af cand.merc.aud studiet og den primære målgruppe udgøres derfor af vejleder og censor. Problemstillingen vurderes at være særdeles aktuel ud fra den offentlige debat og den nylige indlemmelse af § 99a. Der kan derfor muligvis forventes at være interesse fra en sekundær målgruppe i form af rapporterende virksomheder og konsulenter der beskæftiger sig med området. Virksomheder kunne have interesse i en analyse af de etiske konsekvenser, som afhandlingen forsøger at undersøge i forhold til den tilgang som Årsregnskabsloven og fortolkningerne herpå tilskynder. Konsulenter kunne ligeledes have en interesse i refleksionerne, da det må forventes at de netop arbejder med at hjælpe virksomhederne med det praktiske i forhold til de nye redegørelseskrav, og derfor også må forventes at søge indsigt i forskellige problemstillinger associeret hermed.

1.3.3 Kildekritik

Det teoretiske grundlag for afhandlingen består af forskellige teorier om motiver for CSR. Derudover er der inddraget relevant teori i form af lovgivning og desuden forklarende teori i tilknytning til analysen, der eksempelvis inddrager Foucaults det disciplinerede subjekt og Levinas' fænomenologiske beskrivelse af etik. Flere af artiklerne der arbejdes med er mere end fem år gamle, men det vurderes ikke at have betydning, da disse i stort omfang bruges i forbindelse med forklaring af begreber. Disse artikler er endvidere publiceret i anerkendte magasiner og tidsskrifter indenfor regnskab, revision og business ethics. Forfatterne, til såvel bøger som artikler vurderes på grund af deres virke som forskere,

akademikere eller anerkendte filosoffer at have en høj grad af pålidelighed. Internettet er anvendt til generel litteratursøgning og i forbindelse med specifikke oplysninger, og vurderes at have en forholdsvis høj grad af pålidelighed, da de primært omfatter offentlige styrelser og anerkendte organer.

2 Metode

I dette afsnit vil jeg redegøre for metodevalg og -overvejelser i forhold til afhandlingen. Jeg vil argumentere for det overordnede valg af metodesyn samt den metodiske procedure og metodik, der knytter sig hertil. Det vigtige i dette afsnit er at klargøre, hvordan forskellige metodologier, problemformuleringer, undersøgelsestilgange, metoder, teknikker og undersøgelsesområder udgør delene af en integreret undersøgelse.

I udarbejdelsen af afhandlingen er det vigtigt at gøre sig nogle overvejelser i forbindelse med metodelære, da denne knytter metodesyn sammen med det pågældende undersøgelsesområde via metodisk procedure og metodik. Ud fra disse ovenstående overvejelser er det min intention at udlede et arbejdsparadigme, som sætter de grundlæggende rammer for udarbejdelsen af afhandlingen. Alt afhængig af hvilket metodesyn jeg vælger, vil struktureringen og afviklingen af undersøgelsen blive påvirket af dette. Det samme kan siges om, hvordan jeg vil anskue undersøgelsesområdet samt hvilke problemstillinger, det vil være relevant at arbejde med. Illustreret nedenfor er udarbejdelsen af et arbejdsparadigme i figur 2.

Figur 2: Udarbejdelse af et arbejdsparadigme⁵

Ovenstående figur illustrerer, som tidligere beskrevet, udarbejdelsen af et arbejdsparadigme. Illustrationen af arbejdsparadigmet har til formål at synliggøre den proces, samt hvorledes jeg påtænker at strukturere mit metodeafsnit i det efterfølgende.

Kasserne i figuren vedrørende videnskabsteori og paradigmer vil ikke blive behandlet intensivt, da de kun har til formål at illustrere, hvordan de tre samfundsvidenskabelige metodesyn er konstrueret. Herefter præsenteres først metodelære, hvorved jeg vil vælge et metodesyn at arbejde ud fra. Dette valg foretages på en ontologisk begrundelse og på baggrund af afhandlingens karakter. Metodisk

⁵ Abnor & Bjerke 1997, s. 17

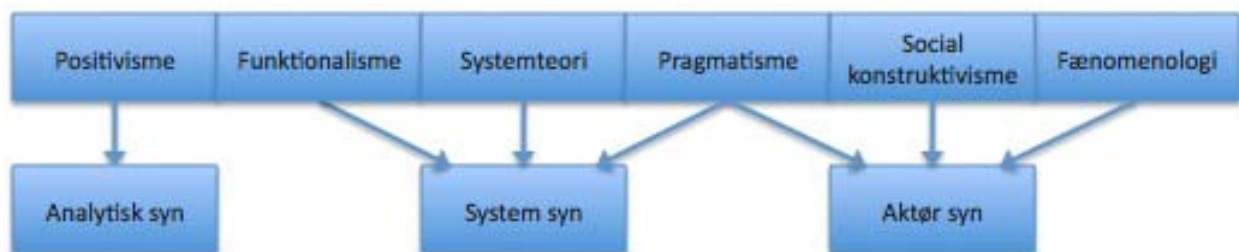
procedure og metodik behandles i forhold til afhandlingen efter valget af metodesyn. Med udgangspunkt i det valgte metodesyn vil metodisk procedure omhandle; anvendelse og tilpasning af teknikker i undersøgelsen. En arbejdsmetode samt afhandlingens overordnede struktur vil blive diskuteret vedrørende metodik.

2.1 Videnskabsteoretiske paradigmer og metodesyn

Jeg har ikke fundet det relevant i forhold til afhandlingen at beskrive de videnskabsteoretiske paradigmer, men vil derimod fokusere på de tre metodesyn, som er udledt af paradigmerne. Grunden til dette er, at de tre metodesyn, isoleret set, alligevel er udtryk for et eller flere af de videnskabsteoretiske paradigmer. Afhandlingen vil derfor ikke knytte sig direkte til et paradigmatisk syn, men derimod det metodesyn der vælges. Indenfor samfundsvidenskaben er der overordnet seks paradigmer, der alle er forskellige i deres antagelser vedrørende virkeligheden og den videnskabelige udforskning af den. I forbindelse med samfundsvidenskabelige studier kan disse reduceres til tre metodesyn. De tre metodesyn er henholdsvis analytisk syn, aktørsyn og systemsyn.⁶

I nedenstående figur illustreres, hvorledes de tre metodesyn er inspireret af de samfundsvidenskabelige paradigmer (de lodrette pile er udtryk for metodesynets primære inspirationskilde).

Figur 3: Videnskabsteoretiske paradigmer udledt til metodesyn⁷

I de følgende afsnit vil jeg foretage et valg samt argumentere for fravalg af de tre førnævnte metodesyn. For at skabe en bedre forståelse for valget af metodesyn vil jeg kort præsentere de tre metodesyn. Ud fra denne præsentation vil der argumenteres for valg samt fravalg.

2.1.1 Analytisk baseret tilgang

Det analytiske syn er forankret i den mekaniske fysiks verden. Dets paradigmatiske udspringer stammer fra positivismen, som i samfundsvidenskabelig forstand siger, at alt skal kunne kvantificeres, det vil sige

⁶ Abnor & Bjerke, 1997, s 25-35.

⁷ Egen tilvirkning med inspiration i Abnor & Bjerke, 1997

gøres målbart. Formålet med denne kvantificering er, at man hermed er i stand til at addere kvantiteterne for derved at kumulere den viden der repræsenteres over tid. Den videnskabelige ambition for det analytiske syn er at gøre den viden der indsamles, uafhængig af de individer, som det videnskabelige samfund til enhver tid må rumme. Det vil sige, at viden kumuleret ved hjælp af det analytiske syn stræber på at være individuafhængig. Denne uafhængighed er således en del af det objektivitetskriterium, som det analytiske syn indeholder.⁸ Som indikeret i ovenstående har virkeligheden en summativ karakter, hvor helheden i det analytiske syn er lig med summen af delene.⁹

Det analytiske syn søger forklaring via begreberne induktion og deduktion. Dette gøres ved logisk at bestemme hvilke handlinger, der er årsag til hvilke virkninger (via kausalitet/årsagssammenhænge). Dette kan ske igennem opstilling af hypoteser eller videnskabelige love, der gennem skabelsen af ny viden enten verificeres eller falsificeres.¹⁰ Denne fremgangsmåde, fravælges da det ontologiske og epistemologien der repræsenteres ikke stemmer overens med min egen og min tilgang til opgaven, og jeg derudover ikke mener, at det er den optimale tilgangsvinkel for besvarelse af opgaven.

2.1.2 Systembaseret tilgang

Det systemiske syn, også kaldt organismeteori, har sit udspring fra biologien. Organismeteori betyder overført til samfundsvidenskaberne, at den objektivt eksisterende systemvirkelighed kan afdækkes via udforskning af indikator-effekt sammenhænge, der kan afspejle det reelt eksisterende system og dets synergieffekter. Fokus i det systemiske syn er således på relationerne mellem delene i systemet for derved at kunne deducere sig frem til den endemålsgyldige sammenhæng eller effekt. Der lægges således vægt på, at delene forklares ud fra helhedens egenskaber, hvorfor det teoretiske udgangspunkt i princippet deduceres fra generel systemteori. Virkeligheden opfattes som en objektiv realitet, hvilket betyder at systemverdenen eksisterer uafhængigt af os, og at vi er determineret af den. Med de anvendte teknikker, hjælpemidler og osv. er det formålet at skaffe øget viden om hele systemets beskaffenhed.¹¹ Det grundlæggende i systemsynet er, som indikeret i ovenstående, at man søger forklaring og forståelse med udgangspunkt i systemet. Man anvender deduktion til at afdække værdien af systemet, hvorefter man anvender induktion, idet systemets potentielle værdier og de relationer, der skaber dem undersøges empirisk. Et vigtigt begreb indenfor systemsynet er holisme. Det forstås ved, at systemets funktionalitet vurderes ved at se på synergien af samspillet mellem de enkelte dele og relationen af selv samme. Jeg fravælger systemsynet ud fra min afhandlings karakter og

⁸ Heldberg, 2003, s. 42.

⁹ Abnor & Bjerke, 1997, s. 53.

¹⁰ Abnor & Bjerke, 1997, s. 83-93

¹¹ Heldberg, 2003, s. 43-44.

ambitionsniveauerne der knytter sig til synet. Systemsynet ville være anvendeligt, men udgangspunktet i afhandlingen vil ikke være et bestemt system, men derimod et bredere perspektiv i forhold til undersøgelsen af problemformuleringen.

2.1.3 Aktørbaseret tilgang

Det aktørbaserede metodesyn er videnskabsteoretisk forankret i socialkonstruktivismen, hvor man anser virkeligheden som en social konstruktion. Viden opfattes som individafhængig og virkeligheden antager derfor karakter af en objektiv realitet. Objektiveringen finder sted på baggrund af de deltagende individers interaktion i udlægningen af deres subjektive fortolkninger af omverdenen. Forklaringen af helheder sker med baggrund i aktørernes subjektive fortolkninger og motivforklaringer. Den videnskabelige ambition er at opnå en god helhedsforståelse gennem en dialektisk proces, hvor igennem de individuelle subjektive udsagn fortolkes til en fælles objektiveret forståelse. Metodikken er disponeret i en forforståelse, forståelse og en efterforståelse. De metodiske procedurer udvikles gennem en logisk fremadskridende, dialektisk proces, hvor dialogen er den vigtigste teknik, idet sproget ses som primær formidler med henblik på at opnå indsigt i aktørernes motiver og intentioner. For at kontrollere resultaterne lægges der især vægt på helhedsforståelsens troværdighed, som vurderes enten af de deltagende aktører og/eller forskere inden for samme videnskabelige tradition.¹² Grundantagelsen for det aktørbaserede metodesyn er således, at helheden kun eksisterer i meningsstrukturer, der er socialt konstrueret. Forståelsen opnås ved at forstå de forskellige aktørers virkelighedsbillede, for derved logisk at danne en forståelse af sociale helheder. Aktørerne betragtes som subjektive deltagere, der handler på baggrund af deres forståelse af virkeligheden.

Ontologisk mener jeg, at aktørsynet passer til besvarelse af operationaliseringen af problemformuleringen, da de inddragne begreber i høj grad har subjektiv karakter. Virkeligheden er således ud fra denne vinkel ikke absolut, men bliver derimod tillagt betydning af aktørerne. Det epistemologiske udgangspunkt i denne afhandling er således at fuldstændig objektivitet er umulig, og jeg vil søge efter mening gennem fortolkning. En del af afhandlingens formål er netop en fortolkning af regeringens tilgang til begrebet CSR og en forståelse af det indhold, der ligger bag fænomenet Forretningsdrevet samfundsansvar hvor formål og hensigter vil være med til at forklare betydningen af elementerne. Denne fortolkning vil tage udgangspunkt i mine egne meninger, og jeg vil således også tillægge de omtalte begreber en værdi. Et andet centralt argument for anvendelse af aktørsynet er inddragelsen af mig selv som et subjektivt individ i forståelsen af *det gode*. Erkendelsen af konklusionen på afhandlingen vil således også tage udgangspunkt i den argumentation for de sammenhænge, der

¹² Heldberg, 2003, s. 46-47.

måske ikke er umiddelbart synlige. Der er således ikke tale om en empirisk afprøvning af kausale sammenhænge men en fortolkning af et subjektivt meningsindhold.

2.2 Arbejdsparadigme

Et arbejdsparadigme defineres gennem metodelære, metodisk procedure og metodik. Indtil nu har fokus primært været metodelære, men det nedenstående afsnit vil behandle den metodiske procedure og metodik. Med udgangspunkt i det valgte metodesyn vil den metodiske procedure omhandle; anvendelse og tilpasning af teknikker. Afsnittet vedrørende metodik vil indeholde en redegørelse for arbejdsmetode samt den overordnede struktur af undersøgelsen.

2.2.1 Teknikker i aktørsyn

Dette afsnit vil redegøre for anvendelse af teknikker i afhandlingen. De typiske teknikker anvendt under aktørsynet er primære data, som oparbejdes gennem dialoger mellem de deltagende aktører (interviews). Endvidere anvendes der i høj grad sekundært data i form af dokument- & litteraturstudier. Herudover udvikles de metodiske procedurer løbende gennem projektet via en logisk fremadskridende, dialektisk proces, hvor dialogen er essentiel med henblik på at opnå indsigt i aktørernes motiver og intentioner. En nærmere præcisering for den praktiske anvendelse heraf følger af nedenstående.

2.2.2 Sekundært materiale

Sekundært materiale forekommer hovedsageligt i form af dokument- & litteraturstudier som indgår som sekundære kilder til opnåelse af yderligere indsigt og forståelse i konstruktionen af en god helhedsforståelse.¹³ Anvendelsen af sekundært data sker i form af anvendelsen af diverse teoribøger, Internettet, artikler osv. Nærværende afhandling vil ikke anvende Interviews selvom det havde været nærliggende at inddrage forskellige aktørers, eksempelvis regeringens, stillingtagen og uddybninger til mine fortolkninger. Konstruktionen af helhedsforståelsen vil således udelukkende tage udgangspunkt i litteraturstudier, men forståelsen vil stadig have en fremadskridende karakter da identificerede problemstillinger eller emner centrale for forståelsen vil blive forsøgt underbygget eller komplementeret af andet materiale.

2.3 Metodik

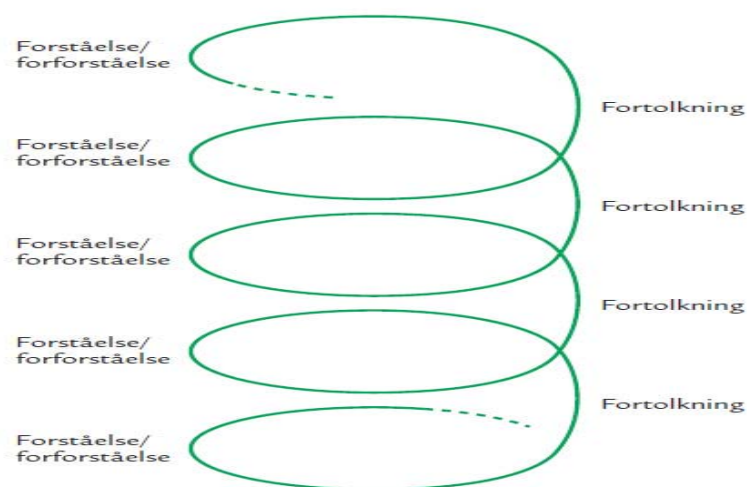
Strukturen for udførelsen af selve undersøgelsen betegnes metodik. Metodik er også begrebsbetegnelsen for, hvorledes man indarbejder de teknikker, der gennem metodisk procedure i

¹³ Heldberg, 2003, s. 82

forhold til metodesyn og undersøgelsesområdet er blevet til metoder, ind i en undersøgelsesplan. Metodik omhandler således den praktiske anvendelse af de igennem metodisk procedure valgte og/eller udviklede metoder.

I det følgende vil jeg redegøre for undersøgelsesplanen med udgangspunkt i de ambitionsniveauer, der er tilknyttet aktørsynet. I aktørsynet kan metodikken opdeles i tre successivt fremadskridende ambitionsniveauer.¹⁴

Figur 4: Den hermeneutiske cirkel¹⁵

I det første ambitionsniveau er det forståelsen af den identificerede problemstilling i regeringens tiltag og emnet som helhed. Forforståelsen er således fremkommet gennem min interesse for CSR og de subjektive forståelser som jeg er blevet bekendt med og herigennem har fortolket. Denne erkendelses proces danner grundlaget for, hvorledes opnåelsen af øget indsigt vil ske fremadrettet i denne afhandling.

I det andet ambitionsniveau baseres forståelsen på den erkendelse, som er oparbejdet gennem forforståelsen via de indledende dialoger og observationer af diverse faktuelle forhold. Problemstillingen bliver således grundlaget hvorpå jeg søger indsigt i, om hvorvidt forretningsdrevet samfundsansvar vil føre til mere etisk forretningsførelse. De subjektive virkelighedsopfattelser som er opnået i de indledende litteraturstudier, danner således grundlag, for nye fortolkninger i denne del af afhandlingen. Det vil sige, at jeg via mine subjektive opfattelser omkring af emnet CSR, således er bedre

¹⁴ Heldberg, 2003, s. 82.

¹⁵ <http://ibog.primus.systeme.dk/index.php?id=207>

i stand til at identificere forklaringer i forhold til min problemstilling. Dette skulle gerne resultere i, at jeg er bedre rustet til at konstruere en effektiv analyse. Jeg vil således også kunne fortolke på andres resultater og bruge dem i den sammenhæng, som afhandlingen lægger op til.

I det tredje ambitionsniveau skulle jeg gerne være i besiddelse af den viden, som gør mig i stand til at kunne konkludere på min undersøgelse. Det vil sige, at jeg gerne skulle have konstrueret en anvendelig analyse over de subjektive sociale konstruktioner jeg har fortolket.

2.4 Reliabilitet

Reliabilitet handler traditionelt om hvorvidt en bestemt måling giver konsistente resultater henover tid det er især relevant for eksperimenter og kvantitative analyser, og om hvor præcise data undersøgelsesmetoderne kan producere, fx hvad er sikkerheden for, at det samme interviewskema ikke påvirker respondenternes svar på forskellig måde. Reliabilitet i kvalitative undersøgelser kan eventuelt baseres på flere forskellige personers sammenfattende opfattelse af et fænomen. I en observationsundersøgelse kan det fx være, at flere observatører har noteret det samme. Dette er opnået vha. at spørge flere mennesker om det samme spørgsmål, og stille spørgsmålet på forskellige måder til den samme informant. Reliabilitet kan forstærkes gennem at anlægge flere forskellige vinkler på den samme undersøgelse (triangulering), fx gennem at bruge flere undersøgelsesmetoder eller teorier til at forklare noget med. Det gøres ud fra den antagelse, at jo større overensstemmelse der er mellem data fra forskellige kilder om det samme, jo større reliabilitet af data. Fortolkning af data er subjektiv, og det er anerkendt indenfor de kvalitative metoder. Imidlertid kan man sørge for en balanceret fortolkning af data ved at indbyde andre til også at fortolke dem. mit mål er ikke at få resultater, som kan gentages, men derimod at nå frem til en sand forståelse af den undersøgte sociale konstruktion.¹⁶ Eksempelvis vil reliabiliteten i denne afhandling søges gennem den måde hvorpå jeg forsøger at komme frem til motivationen i Forretningsdrevet samfundsansvar. Jeg vil undersøge på baggrund af forskellige teorier indgangsvinkler (legitimitet, værdier og motiv) se hvorledes forretningsdrevet samfundsansvar kan forklares ud fra disse. Derudover vil jeg trække på flere forskellige indgangsvinkler til forståelsen af motivet for forretningsdrevet samfundsansvar eksempelvis igennem regeringens tiltænkte formål og mål for initiativerne.

¹⁶ Heldberg, 2003, s. 21

2.5 Validitet

Validitet handler bl.a. om hvorvidt et måleinstrument fx. et interviewskema rent faktisk er i stand til at måle det, som er formålet med undersøgelsen. I kvalitative undersøgelser kan det eksempelvis omhandle i hvilket omfang dataindsamling sker. og – analyse omhandler det, der skal undersøges. Validitet er relateret til dokumentation og fortolkning af data. Grundig fortolkning af data kan ske på baggrund af baggrundslitteratur, som kan skabe en ramme for tolkningen af de indsamlede data. Den primære interesse er, at resultaterne afspejler en sandfærdig udgave af virkeligheden, sådan som den er for de forskellige formidlere. Validitet kan øges, hvis man viser fortolkningen af eksempelvis litteratur til forfatteren, så vedkommende kan godkende eller forkaste fortolkningen.¹⁷ Intensionen i denne afhandling er således at skabe kongruens mellem den anvendte teori, analyse og problemformulering. Data som bruges til fortolkning i afhandlingen vurderes at være relevant, da der er tale om materiale der knytter sig direkte til undersøgelsesområdet og problemformuleringen. Jeg har dog ingen intentioner om at inddrage forskellige kilder mht. gennemgang af mine subjektive fortolkninger og derfor vil validiteten i høj grad blive vurderet af læseren på baggrund af dennes forståelse af nærværende afhandling og generelle indsigt i emnet.

¹⁷ Heldberg, 2003, s. 20-21

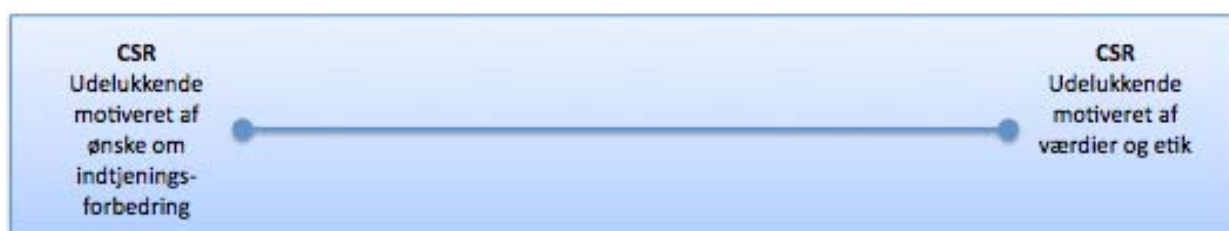
3 Motiver for CSR

Nedenstående afsnit vil udforske de forskellige motivationer for virksomheders CSR. Herunder vil karakteristika, der knytter sig til de forskellige arketyper blive identificeret.

Motiverne for at engagere en given virksomhed i at arbejde og rapportere om CSR kan være mange. Jeg vil i det følgende forsøge at inddele og beskrive nogle arketyper af motiver, der udstikker en kurs for virksomhedens CSR. At jeg som udgangspunkt mener disse skal opfattes som arketyper begrundes med at der reelt vil være elementer af flere af disse motiver, der gør sig gældende. Jeg vil tage udgangspunkt i forskellige forfattere og teorier og søge at finde sammenfald og relatere disse til nedenstående kontinuum.

De mange motiver og kompositioner heraf kan umiddelbart placeres mellem to yderpunkter på et kontinuum hvor de to yderpunkter kan defineres som¹⁸;

Figur 5: Motivations kontinuum¹⁹

Det etiske og værdibaserede motiv er den idealistiske tilgang, hvor man kan sige at organisationen ikke kræver en økonomisk retfærdiggørelse eller forklaring på deres arbejde med CSR. Der er således ikke andre rationaler end at det er *det rigtige at gøre*. For at vende tilbage til den definition af etik som er udgangspunktet for afhandlingen kan *det rigtige at gøre* sidestilles med *det gode*, som det er forklaret i det indledende kapitel. I denne sammenhæng vil der således også være tale om, at *det rigtige* er subjektivt. Det kan dog siges, at være *på trods af økonomiske og andre egeninteresser*²⁰. Det vil som nævnt i det indledende blive konkretiseret, hvad der tilskrives dette begreb i afsnittet *Definitioner af CSR*. Motivet udelukker ikke i sig selv at virksomheden i sidste ende kan drage fordele, herunder også

¹⁸ Unerman, Jeffrey, 2007, Sustainability Accounting and Accountability, s. 89-90

¹⁹ Egen tilvirkning med inspiration i Sustainability Accounting and Accountability, s. 89-90

²⁰ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 3

indtjeningsforbedrende, af deres arbejde, men de primære værdier er ikke funderet af et økonomisk rationale.

Det indtjeningsforbedrende motiv har derimod, som benævnelsen indikerer et stærk økonomisk rationale. Karakteristisk for dette er at det idealistiske og etiske er sat under det strategiske og instrumentelle hvorfor værdien heraf derfor kan diskuteres i forhold til formålet med CSR. CSR er derfor motiveret *på grund af* et økonomisk rationale²¹. Det ovenstående kontinuum i figur 5 vil blive brugt til løbende at inddele og udbygge en oversigt over de forskellige arketyper af motivation og identificerede karakteristika der knytter sig hertil. Disse figurer har til formål at give læseren et overblik gennem nærværende afhandling.

Motivation i et lidt bredere perspektiv kan defineres som de psykiske processer, der er afledt af indre behov eller af de ydre incitamenter og strukturer, der driver, aktiverer eller motiverer handlingerne.

Motivations teorier udviklet indenfor psykologien peger på to grundlæggende motivationer, der kan forklare menneskelig aktivitet. Disse er defineret henholdsvis som ekstern motivation og en intern motivation. Den eksterne motivation udspringer af et ønske om at opnå omverdenens påskønnelse og belønninger, hvorimod den indre motivation udspringer af et ønske om personlige belønninger, som eksempelvis identitet. En efterfølgende mere dybdegående opdeling af disse drivere for menneskelig adfærd nødvendiggør en spaltning af den indre motivation i en normativ og en hedonistisk motivation.²²

Som ovenstående om henholdsvis intern og ekstern motivation indikerer, kan man argumentere for at motivationen for at engagere sig i CSR altid vil involvere en form for selvinteresse, da der også i forbindelse med indre motivation er belønninger.²³ Dette vil ikke blive diskuteret yderligere i nærværende afhandling, men jeg vil dog nævne at Levinas' også i forbindelse med etik og det etisk rigtige ser dette som vejen til personlige belønninger i form af en unik identitet²⁴.

3.1 De fire grundlæggende motivationer

Minoja og Zollo identificerer fire grundlæggende motivationer for at engagere en virksomhed i at arbejde med CSR²⁵. Denne identifikation trækker på psykologiens teoretiske referencer i form af Lindbergs Theory of Motivation. Lindbergs bidrag til Minoja og Zollo's redegørelse består i den

²¹ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 2

²² Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 1

²³ Hemingway & MacLagan, 2004, Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility, s 34

²⁴ Roberts, John, 2001, Corporate Governance and The Ethics of Narcissus, s. 113

²⁵ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 1

opdeling af den indre, motivering som er introduceret i det ovenstående. Ifølge Minoja og Mollo har litteraturen om motiver for CSR overvejende fokuseret på en instrumental eller en moralsk motivation, jf. figur 5 som efter deres mening ikke er udtømmende.

Det der kan defineres som instrumentelle drivere/motiver er karakteriseret ved, at CSR arbejdet har til formål at have en indtjeningsforbedrende effekt eller øge værdien af immaterielle aktiver, ved eksempelvis at reducere risiko, forbedre image, fastholde og tiltrække en bedre arbejdskraft og øge dennes produktivitet.²⁶ De instrumentelle motiver kan opdeles i en defensiv og en proaktiv dimension. De har begge det førnævnte formål om at øge shareholder value, men hvor den defensive har en funktion i forhold til at afværge interessent pres og opretholde legitimeringen af organisationen, bruges den proaktive også som et værktøj der kan skabe konkurrencemæssige fordele. Sammenhængen til virksomhedens strategi er således højere og integrationen i organisationen større.²⁷

De interne drivere/motiver har, ifølge Minoja og Zollo, derimod den effekt, at organisationer agerer socialt ansvarligt og overholder samfundets værdier og normer uanset, hvilke økonomiske konsekvenser dette måtte have.²⁸

Den yderligere inddeling af interne drivere/motiver i en normativ og en hedonistisk tilgang tager som førnævnt udgangspunkt i Lindenberg's Theory of Motivation. Den normative har det formål at organisationen lever op til samfundets værdier og normer, hvorimod den hedonistiske kan karakteriseres som værende et mål i sig selv, en følelse af glæde ved at gøre noget godt.²⁹

3.1.1 Værdier som motiv

Minoja og Zollo bidrager med en måde at inddele de traditionelle motiver, instrumentelle og normative, i yderligere to motivationer. Med deres udgangspunkt i Lindenberg's Theory of Motivation synes forfatterne, at mene at det er de individuelle individers værdier, der er i spil og afgørende for motiveringen af CSR arbejdet.

Diskussionen om hvorvidt det er individet eller organisationens værdier, der motiverer CSR arbejdet kan langt hen af vejen synes ligefrem. De personer der har beslutningskompetencen i en given virksomhed,

²⁶ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 2

²⁷ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 4

²⁸ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 3

²⁹ Minoja & Zollo, 2010, Motivation Theory and corporate Responsibility, s. 1

må nødvendigvis også have mulighed for at påvirke arbejdet med CSR. Der kan dog teoretisk rejses tvivl om, hvor disse værdier stammer fra.

*"The bulk of the evidence suggests that the values of managers have a strong organizational orientation. Therefore it seems rather doubtful that in the event of a conflict of values, the personal values of the manager would take precedence over organizational values. It is more likely that the manager would accommodate his personal values to the purposes of the organization in such a way as to further his own aspirations"*³⁰

Ovenstående citat indikerer, at der kan være problemer med at konkludere om værdierne er personlige eller om oprindelsen kan søges i organisationen. Dette vil ikke blive behandlet yderligere indenfor rammerne af nærværende afhandling, dog vil nedenstående redegørelse for John Roberts grundreferencer give et indblik i, hvordan en overtagelse af værdier kan finde sted.

Hemingway og Maclagan har i artiklen *Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility* citeret Agle & Caldwell, som mener at der er 5 tråde der går igen i alle definitioner af værdier,³¹

1. Concepts of beliefs,
2. about desirable end states or behaviours,
3. that transcend specific situations,
4. guide selection or evaluation of behaviour or events,
5. and are ordered by relative importance

Værdier er altså overbevisninger om ønskværdige tilstande eller adfærd, der nedstammer fra specifikke situationer der styrer valget eller meninger om adfærd og begivenheder der prioriteres efter deres relative betydning.

Som beskrevet i begrebsafklaringen handler etik om værdier og deres prioritering. Man kan derfor også mene, at CSR med en grundlæggende instrumental motivering er et udtryk for individuelle værdier og en etik. Etik er defineret som det der "regnes for det gode" i en specifik situation man befinder sig i. Betragtningen om det gode kunne, jf. begrebsafklaringen, ikke ses udenfor tid og rum, altså den specifikke situation og dermed den etiske kontekst. At have et værdi sæt i forbindelse med

³⁰ Harrison, 1975, *The Managerial Decision-Making process*, s. 130

³¹ Hemingway & Maclagan, 2004, *Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility*, s 36

forretningsførelse, hvor shareholder value er rangeret højest er der måske ikke mange der vil stå ved i denne tid, hvor etisk forretningsførelse er på dagsordenen. Denne situation vil jeg dog forsøge at give en forklaring på i afsnittet *Shareholder value som virksomhedens etik*. Den førnævnte problemstilling om, hvor værdier stammer fra, vil blive forfulgt i en lidt anden sammenhæng senere i nærværende afhandling, hvor der argumenteres for at forskellige governance strukturer i organisationen giver mulighed for, at udefrakommende værdier bliver *installeret* i individets prioritering. Denne argumentation vil danne baggrunden for den førnævnte situation, og vil finde sted i afsnittet, *John Robert grundreferencer*.

I forbindelse med CSR og forretningsførelse kan en etisk grundsætning være, at forurening ikke er *det gode*. Denne etiske grundsætning kan dog i en specifik situation give anledning til mange forskellige synspunkter og opfattelser af, hvad der er *det gode* i en denne specifikke situation. Etiske diskussioner tager derfor også mest udgangspunkt i midlerne for opnåelse af målet, og det er her de etiske diskussioner og dilemmaer opstår. Disse dilemmaer bliver løst rationelt ved en prioritering af de personlige værdier. Det basale kan man således hurtigt blive enig om, eksempelvis at forurening ikke er *et gode*, men hvis det etiske spørgsmål bliver mere specifikt; at virksomheden skal vælge imellem at forurene mindre og deraf få mindre profit bliver værdierne og deres prioritering inddraget.

De personlige værdiers prioritering i den specifikke situation er altså bestemmende for den grundlæggende tilgang til - eller motivationen af CSR og dermed alle punkter på ovenstående kontinuum.

3.1.2 Legitimitet som motiv

I det følgende vil jeg redegøre for legitimitetsteorien, da denne vurderes at have potentiale til at forklare, hvordan CSD kan give fordele herunder instrumentelle ved at virksomheder engagerer sig i CSR.

Legitimitetsteorien er baseret på at en given organisation til en hver tid må opretholde sin legitimitet i samfundet for at sikre sin overlevelse. Lindblom definerer legitimitet, fra et organisatorisk perspektiv, som;

*"A condition or status which exists when an entity's value system is congruent with the value system of the larger social system of which the entity is part."*³²

³² Deegan, Craig, 2007, Sustainability accounting and Accountability, s. 127

Den sociale kontrakt mellem en virksomhed og det samfund den agerer i er et centralt begreb i legitimitetsteorien. Den sociale kontrakt er konstrueret ud fra de love, normer, holdninger og værdier samfundet på et givent tidspunkt udtrykker.³³ Virksomheden kan opnå legitimitet ved, at fortolke denne socialt konstruerede kontrakt og respondere ved at tilpasse sig den eller ved at påvirke samfundets opfattelse af virksomheden. Organisationens legitimitet afhænger således af dennes evne til at overholde denne kontrakt og eller organisationens evne til at manipulere hvordan samfundet opfatter organisationen. Hvis værdier, normer, holdninger og adfærd i virksomheden ikke er kongruente i forhold til samfundets, vil virksomhedens legitimitet være truet. I legitimitetsteorien er organisationens legitimitet eksistensgrundlaget for virksomheden.³⁴ Det er således essentielt i forhold til at opretholde alle de relationer, der udgør forretningsgrundlaget for virksomheden.

En given organisations legitimitet kan som førnævnt søges påvirket aktivt gennem kommunikation med samfundet, og dermed også gennem CSR rapportering. Der kan være forskellige grunde til, at en organisation har legitimitets problemer. Eksempelvis kan den sociale kontrakt have ændret karakter, mens organisationen ikke har revideret dens værdier i overensstemmelse hermed, eller virksomheden kan fejlfortolke den sociale kontrakt.

Denne kommunikation vil, ved en instrumentel motivation, først og fremmest henvende sig til de indflydelsesrige interessenter, altså de stakeholdere der er økonomisk relevante for virksomhedens beståen. En virksomheds legitimitet skal ikke forstås som en måleenhed for, hvor ansvarlig en virksomhed er, men nærmere et mål for hvorledes samfundet opfatter organisationen.³⁵ Måden hvorpå denne opfattelse søges influeret, kan opdeles i tre legitimitets strategier der enten opnår, reparerer eller bevarer en organisations legitimitet.³⁶

Disse strategier kan således benyttes både med en instrumentel og normativ/hedonistisk motivation. Det er derfor udførelsen af disse strategier, der differentierer motivationerne. Der er to forskellige udgangspunkter³⁷;

- Substantiv tilgang
- Symbolsk tilgang.

³³ Deegan, Craig, 2007, Sustainability Accounting and Accountability, s. 133-134

³⁴ Deegan, Craig, 2007, Sustainability Accounting and Accountability, s. 127

³⁵ O'Sullivan & Dwyer, 2009, Stakeholder perspectives on a financial sector legitimation process, s. 556

³⁶ O'Sullivan & Dwyer, 2009, Stakeholder perspectives on a financial sector legitimation process, s. 557

³⁷ Deegan, Craig, 2007, Sustainability Accounting and Accountability, s. 139

Udførelsen af den substantive tilgang betyder, at der reelt sker ændring i en given organisations mål, strukturer, processer og praksis. Denne tilgang repræsenterer således den situation i det ovenfor beskrevne, hvor organisationen tilpasser sig den sociale kontrakt. Som kontrast har den symbolske tilgang til formål at portrættere organisationens gøren på en måde, der er kongruent med den sociale kontrakt. Det symbolske tilgang har altså tydeligt præg af at være noget, der spiller på organisationens imago for at undgå tab af ressourcen legitimitet, og derved opnå den økonomiske gevinst. Hvorimod den substantive rent faktisk involverer en reel compliance med den sociale kontrakt.

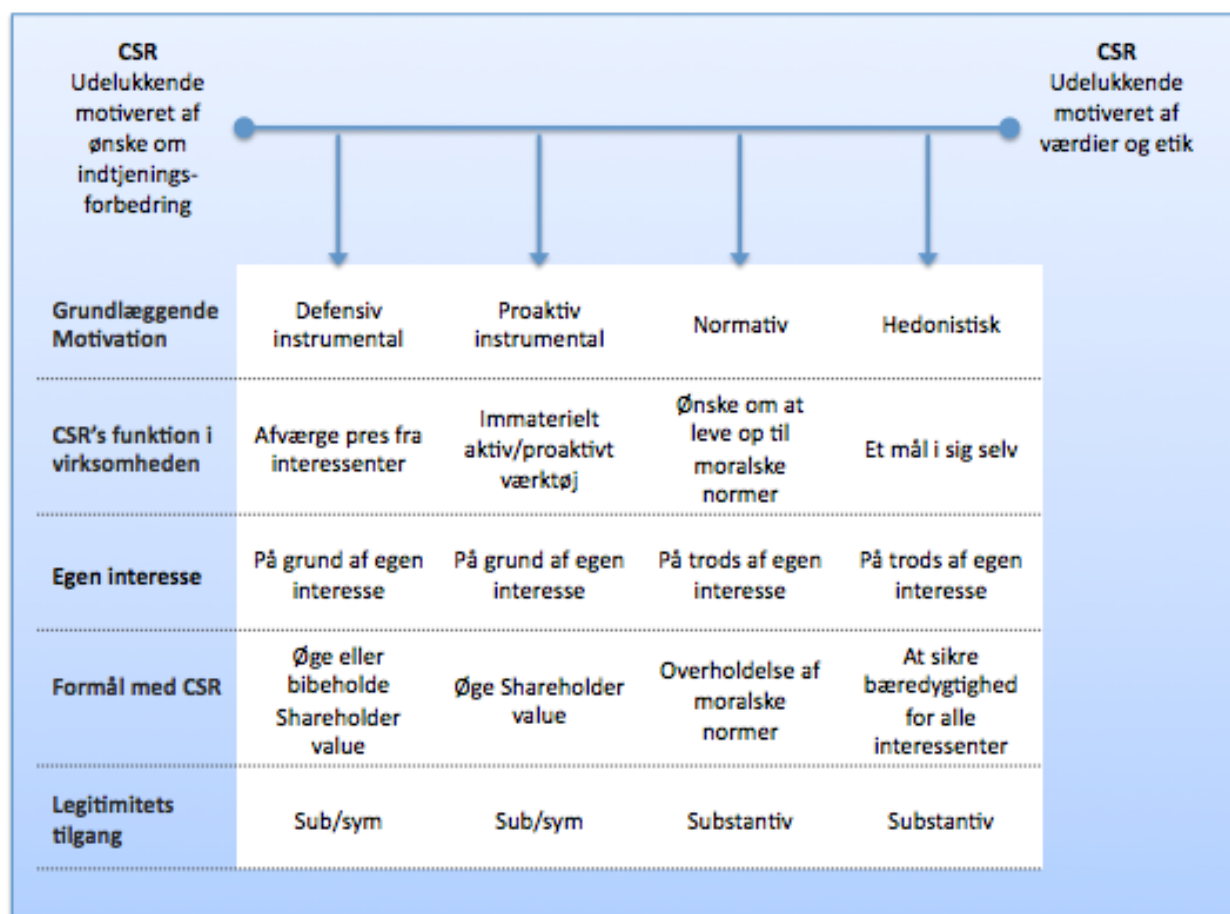
I forhold til de grundlæggende fire motivationer, som fremgår af inddelingen på ovenstående kontinuum, kan den substantive tilgang forekomme under alle fire. Den symbolske tilgang vil derimod kun forekomme under den instrumentelle del. Et eksempel på en symbolsk tilgang kunne være at revurdere virksomhedens mission, vision og værdier for at imødekomme omverdenens værdigrundlag og dermed en slags genforhandling af den sociale kontrakt samt en ny fælles forståelse for virksomhedens rolle i samfundet. Denne revurdering er symbolsk, såfremt værdierne ikke har organisatorisk forankring og ikke bliver genstand for undersøgelse af individuel compliance og tilpasning af forretningsprocesser. Kommunikationen kan også siges at have en manipulerende effekt på den måde, at virksomheden nu kan imødekomme kritik ved at henvise til at der er sket en overtrædelse af organisationens værdier. Dette giver mulighed for at udpege en skyldig medarbejder og således holde organisationen fri. Man kan sige, at det giver mulighed for at styre en potentiel legitimitetskrisse med dialog. I forhold til kontinuummet og den overordnede inddeling af CSR, som enten motiveret ved værdier og etik eller CSR motiveret ved et ønske om forbedret indtjening, kan det siges at legitimitet kan være et bærende motiv for det sidstnævnte. Altså legitimitet som motiv. Den etiske og værdibaserede CSR motiv udelukker som sagt ikke i sig selv, at virksomheden i sidste ende kan drage fordele, herunder også legitimitet, af deres arbejde men legitimiteten bliver ikke søgt for legitimiteten skyld.

3.2 Delkonklusion

Formålet med ovenstående afsnit var at undersøge de grundlæggende motivationer for CSR og dermed svare på delspørgsmål 1. Derudover har målet været at knytte forskellige identificerede karakteristika til disse motivationer med henblik på at opnå en differentiering, der gør en argumentation mulig i det efterfølgende delspørgsmål.

De identificerede grundlæggende motivationer er blevet inddelt på motivationskontinuummet, og der er tilknyttet karakteristika som ses i nedenstående figur.

Figur 6: Tilknytning af grundlæggende motivationer og karakteristika til motivations kontinuum³⁸

Motiverne udspringer af beslutningstagernes værdier og det enkelte individ er således bestemmende for, hvilken tilgang organisationen har til CSR. Formålet med og funktionen af CSR i virksomheden er bestemt, af hvilken motivation der ligger bag. De personlige værdier som er udslagsgivende for motivationen, bliver bestemmende gennem en prioritering i den specifikke situation. Legitimitetsteorien kan på mange måder forklare den instrumentelle motivation. Virksomhedernes image og legitimitet i samfundet er således vigtig for, at driften kan fortsætte. Men med en instrumentel motivation til CSR kan legitimiteten blive søgt for legitimitetens skyld og er derfor ikke et udtryk for ansvarlighed, men nærmere hvor ansvarlige det er lykkes virksomheden at fremstå. Legitimiteten kan tilskrives en effekt på alle de indtjeningsforbedrende effekter af den instrumentelle motivering, altså eksempelvis image, reducere af risiko og konkurrencemæssige fordele. Legitimitet er en ressource som altså kan opnås på to forskellige måder i denne sammenhæng; ved at være ansvarlig eller ved at blive set som værende ansvarlig.

³⁸ Egen tilvirkning

4 Hvilken motivation tilskyndes med forretningsdrevet samfundsansvar?

I dette kapitel vil det blive analyseret, hvilken grundlæggende motivation regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar tilskynder. Jeg vil kort redegøre for handlingsplanen og dennes baggrund og formål. Derefter vil jeg inddrage de initiativer fra handlingsplanen som jeg finder relevante i forhold til på et egnet grundlag at konkludere på, hvilken grundlæggende motivation for virksomhederne samfundsansvar der tilskyndes. Erhvervs og selskabsstyrelsens praktiske vejledning vil også blive inddraget, da jeg ser handlingsplanen, lovgivningen og vejledningen som en integreret enhed. I henhold til operationaliseringen af opgaven søges der i det efterfølgende at svare på delspørgsmål 2. Analysetilgangen er blevet til som følge af besvarelsen i kapitel 3. Her er karakteren af de grundlæggende motivationer forsøgt afdækket og disse elementer vil derfor være fokus i det efterfølgende.

4.1 Regeringens handlingsplan for samfundsansvar

Med handlingsplanen vil regeringen styrke danske virksomheders arbejde med forretningsdrevet samfundsansvar. Danske virksomheder skal drage fordel af at være i en global førerposition, når det gælder erhvervslivets samfundsansvar.³⁹

Regeringens handlingsplan for virksomheders samfundsansvar består af i alt 30 initiativer fordelt på fire indsatsområder. De fire indsatsområder er⁴⁰;

1. Udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar

Regeringen vil styrke store virksomheders rapportering om samfundsansvar og give virksomheder viden og redskaber til at arbejde med forretningsdrevet samfundsansvar med udgangspunkt i internationalt anerkendte principper for samfundsansvar.

2. Fremme af virksomheders samfundsansvar gennem statens aktiviteter

Regeringen vil øge fokus på samfundsansvar i relation til statslige indkøb, investeringer og statslige aktieselskaber.

³⁹ http://www.samfundsansvar.dk/graphics/Samfundsansvar.dk/Dokumenter/CSR-Handlingsplan_DK.pdf

⁴⁰ http://www.samfundsansvar.dk/graphics/Samfundsansvar.dk/Dokumenter/CSR-Handlingsplan_DK.pdf

3. Styrkelse af erhvervslivets klimaansvar

Regeringen vil fremme, at virksomheder aktivt bidrager til at håndtere globale klimaudfordringer ved at nedbringe energiforbruget og udledningen af drivhusgasser og bidrage til udvikling og spredning af globale klimaløsninger.

4. Markedsføring af Danmark for ansvarlig vækst

Regeringen vil markedsføre Danmark og danske virksomheder for ansvarlig vækst gennem målrettede markedsføringsaktiviteter.

Handlingsplanen består, som førnævnt af de fire ovennævnte indsatsområder. I forhold til nærværende afhandling vil fokus blive rettet mod første punkt. Dette kapitels hovedformål er at identificere, hvilken tilgang og motivation der ligger i forretningsdrevet samfundsansvar. Denne analyse vil tage udgangspunkt i Årsregnskabslovens definition af CSR. Derefter redegøres for Forretningsdrevet samfundsansvar, som dette er defineret i Erhvervs & selskabsstyrelsens praktiske vejledning, og dennes eksempler på hvorledes virksomhederne kan arbejde med dette begreb.

4.1.1 Udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar

Under det første indsatsområde, udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar og en styrkelse af virksomhederne rapportering på området, har regeringen iværksat følgende initiativer;⁴¹

- Opfordring til danske virksomheder og investorer til at fortsætte og udvikle deres engagement og arbejde med samfundsansvar
- Lovkrav til større virksomheder om at rapportere om samfundsansvar i ledelsesberetningen i deres årsrapport
- Lovkrav til institutionelle investorer og investeringsforeninger om at rapportere om samfundsansvar i ledelsesberetningen i deres årsrapport
- Oprettelse af Rådet for Samfundsansvar, der skal komme med anbefalinger til regeringen, erhvervslivet og organisationer
- Nyt kommunikationsforum om samfundsansvar (www.samfundsansvar.dk)
- Kampagneaktiviteter om forretningsdrevet samfundsansvar
- Rådgivningen om innovation og samfundsansvar til små og mellemstore virksomheder i de regionale væksthuse

⁴¹ http://www.samfundsansvar.dk/graphics/Samfundsansvar.dk/Dokumenter/CSR-Handlingsplan_DK.pdf

- International konference "Danish Business innovating for World Challenges" for at udpege innovationsområder for danske virksomheder
- Videns netværk blandt organisationer, forskere og rådgivere om forretnings-drevet samfundsansvar og ansvarlig leverandørstyring
- Rådgivning til virksomheder gennem danske repræsentationer i udlandet
- Undersøgelse af forbrugernes rolle i forhold til virksomhedernes samfundsansvar
- Fremskridtsrapport hvert andet år om danske virksomheders efterlevelse af og tilslutning til Global Compact og PRI

Af disse initiativer vurderes især to at være vigtige i forhold til at identificere en motivation; lovkravet om redegørelse for virksomhedernes samfundsansvar i ledelsesberetningen og oprettelse af Samfundsansvar.dk hvor man finder eksempelvis finder Erhvervs & selskabsstyrelsens praktiske vejledning til forretningsdrevet samfundsansvar. Selve redegørelseskravet i ÅRL § 99a og dermed rapporteringen vil efterfølgende blive medtaget i denne analyse af to grunde. Rapportering som en form for ekstern kommunikation kan som nævnt i forbindelse med legitimitet, være en stor del af instrumentelt motiveret CSR arbejde og vurderes at være en vigtig del af regeringens ønske om udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar. Redegørelsen vil også i sidste ende blive produktet af virksomhedernes arbejde med forretningsdrevet samfundsansvar. Derudover er lovforslagets formål og mål også et udtryk for regeringens tilgang til CSR. Disse betragtninger vil findes i afsnit xx redegørelseskravene.

4.2 CSR definitioner

Mit eget syn på hvad CSR er og bør tilstræbe vil, igennem hele kapitlet, fungere som reference til etisk forretningsførelse. Jf. begrebsafklaringen vælger jeg denne tilgang for at gøre det etisk rigtige definerbart. Nedenstående vil derfor have karakter af en diskussion af forskelle i min opfattelse af hvad CSR er og bør tilstræbe og regeringens tilskyndede tilgang til CSR

Årsregnskabslovens definition på CSR lyder;

"Ved virksomheders samfundsansvar forstås, at virksomheder frivilligt integrerer hensyn til blandt andet menneskerettigheder, sociale forhold,

*miljø - og klimamæssige forhold samt bekæmpelse af korrupsion i deres
forretningsstrategi og forretningsaktiviteter”⁴²*

Med hensyn til ordet frivilligt ændrer loven altså ikke ved, at samfundsansvar er et frivilligt anliggende. Virksomheden vælger således selv om, og hvordan den vil integrere ovennævnte hensyn i forretningsstrategien og aktiviteterne⁴³. Definitionen giver en god indikation af, hvilke elementer der kan forventes at indgå i redegørelsen og i virksomhedens ansvarsområde, og også at det tilstræbes at integrere hensyn til elementerne og bekæmpe korrupsion. Derudover mener regeringen at virksomhederne igennem forretningsdrevet samfundsansvar kan bidrage til at løse disse samfundsmæssige udfordringer⁴⁴.

Årsregnskabslovens definition af CSR er meget lig min egen i forhold til de nævnte elementer. I forhold til frivillighed vil jeg dog nævne, at det efter min overbevisning ikke er frivilligt, hvor man skal vise ansvar. Ansvarlighed skal selvfølgelig vises over hele linjen før det giver mening. Man kan ikke til og fravælge sig ansvar efter forgodtbefindende. Integrationen af hensyn i forretningsstrategien og aktiviteterne ser jeg som en form for selvregulering, der strækker sig ud over det, som loven kræver. Målet med CSR er efter min mening bæredygtighed. Bæredygtighedsbegrebet baserer jeg på FN's definition af sustainability i Brundtlands rapporten, hvor bæredygtighed for alle søges sikret⁴⁵. Forskellene mellem min opfattelse af hvad CSR er og bør tilstræbe vil blive tydeligere i det efterfølgende, hvor definitionen af forretningsdrevet samfundsansvar bliver analyseret og eksempler fra Erhvervs & selskabsstyrelsens praktiske vejledning vil blive inddraget.

4.2.1 Definition af Forretningsdrevet samfundsansvar

At løse samfundsmæssige udfordringer indenfor eksempelvis elementerne i CSR definitionen er altså målet og forretningsdrevet samfundsansvar er midlet. Nærværende afhandling vil netop forfølge dette potentiale.

Forretningsdrevet samfundsansvar er altså ifølge regeringen den tilgang hvor igennem virksomhederne skal bidrage til at løse samfundsmæssige problemer. Men hvad er *forretningsdrevet samfundsansvar* og hvad tilstræbes med dette begreb? Erhvervs & Selskabsstyrelsens definition på *forretningsdrevet samfundsansvar* lyder;

⁴² http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok

⁴³ http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok

⁴⁴ http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok

⁴⁵ Our common world, 1987, www.un-documents.net/wced-ocf.htm

”Samfundsansvar skaber størst værdi for en virksomhed, når det supplerer virksomhedens kerneforretning, og når samfundsengagementet er en integreret del af virksomheden og dens processer. Forretningsdrevet samfundsansvar handler om at vælge de aktiviteter, der er i overensstemmelse med virksomhedens værdier og udfordringer, og som skaber værdi”⁴⁶.

Denne definition giver klare indikationer af, hvad der tilstræbes med forretningsdrevet samfundsansvar, og hvad samfundsansvar er ud fra dette perspektiv. I det nedenstående vil jeg først forholde mig til definitionen af forretningsdrevet samfundsansvar og derefter underbygge observationerne med eksempler på, hvordan man kan arbejde med dette begreb fra Erhvervs & selskabsstyrelsens praktiske vejledning.

Milton Friedman mente at virksomhedernes sociale ansvar består i at øge den økonomiske indtjening.⁴⁷ Denne tilgang til CSR kan synes meget kynisk, men jeg vil argumentere for, at man kan lægge Erhvervs og selskabsstyrelsens definition af *forretningsdrevet samfundsansvar* i direkte forlængelse af et sådant synspunkt.

”The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits”⁴⁸

I forhold til definitionen er fokus således efter min mening i høj grad på, hvad der kan tænkes at skabe værdi i virksomheden i stedet for at fokusere på bæredygtighed i et bredere samfundsmæssigt perspektiv. Virksomhedens indtjening er således det bærende motiv for at engagere sig i CSR aktiviteterne i erhvervs og selskabsstyrelsens definition og CSR aktiviteterne bør vælges, hvor det skaber værdi. Dette er i sig selv i overensstemmelse med førnævnte Milton Friedman’s tankegang da han anerkendte, at virksomhederne skal benytte deres ressourcer til at engagere sig i aktiviteter designet til at øge den økonomiske indtjening⁴⁹. Selvfølgelig er det virksomhedens ansvar at søge profit, da dette er organisationens eksistensgrundlag og derfor bydende nødvendigt for, at man overhovedet kan tale om CSR, men at man skal prioritere at vise ansvar, hvor det er forbundet med profitmaksimering, er jeg dog ikke enig i.

⁴⁶ Redegørelse for samfundsansvar – Praktisk vejledning og inspiration, s. 45

⁴⁷ Friedman, Milton, 1970, A Friedman Doctrine, s. 3

⁴⁸ Friedman, Milton, 1970, A Friedman Doctrine, s. 3

⁴⁹ Friedman, Milton, 1970, A Friedman Doctrine, s. 4

Denne betragtning om at det etiske ligger under for et profitmotiv, mener jeg ikke er holdbart, hvis man skal påberåbe sig at være en ansvarlig virksomhed, da det, jf. min opfattelse af CSR, er essentielt at samfundsperspektivet og tilstræbelse af bæredygtighed for alle er det vigtigste og ikke organisationens økonomiske interesser. I stedet for at tage ansvar hvor det er forbundet med profit, burde profitten søges på en ansvarlig måde. Denne tilgang til CSR kan måske betragtes som både idealistisk og naiv, men hvis CSR skal have potentiale til at nå målet bæredygtighed er det også nødvendigt at være ambitiøs. Omskrivningen af samfundsansvar til forretningsdrevet samfundsansvar ser jeg som et eksempel på, hvordan betydningen af begrebet udvikler sig og udvandes. Det bliver skrevet om så det passer bedre ind i det man kunne kalde en business case eller win-win situation, og retorikken er genkendelig fra flere europæiske virksomheders definitioner af begrebet⁵⁰. Denne retning som tolker ansvarligheds begrebet svagere, synes jeg er problematisk, da det i højere grad beskæftiger sig med virksomhedernes interesser og dennes bæredygtighed. Problematikken opstår i min optik såfremt debatten og praksis fortsætter i denne retning, i hvorvidt dette har potentiale til at frembringe en bæredygtig tilstand, hvis det da overhovedet er muligt. Forretningsdrevet samfundsansvar som begreb synes at negligere det normative indhold i rapporten Our Common Future, eksempelvis social ligevægt og retfærdig fordeling af ressourcer, og forholder sig mere til relationen mellem bæredygtighed og økonomisk vækst. Man kan sige at begrebet ikke forholder sig til de situationer hvor der er konflikt mellem bæredygtighed og profit.

På samme tid mener jeg at citatet fra Erhvervs og Selskabsstyrelsen på fremragende vis illustrerer mulighederne i motivationen for CSR. En motivation der i ovenstående tilgang synes karakteriseret ved en rationel økonomisk betragtning, og som ikke lever op til hvad der kunne kaldes proaktiv ansvarlig tilgang, hvor netop ansvarlighed overfor samfundet er den vigtigste grund til eksempelvis at engagere eller afholde organisationen fra en given aktivitet. Det der konkretiserer forskellen mellem min opfattelse af CSR og forretningsdrevet samfundsansvar er at vægten er på, at tiltagene skal skabe værdi for virksomheden. Dette er absolut ønskværdigt, men i denne sammenhæng vil jeg dog mene at det vigtigste formål er at størst mulig samfundsmæssig værdi skabes ved at reducere de negative påvirkninger aktiviteterne i værdikæden påfører interessenterne.

Selve definitionen synes således at indikere, at der er tale om en instrumental motivation. Jeg vil i den forbindelse give et par praktiske eksempler fra vejledningen i det nedenstående og derudover også vise, hvorledes den førnævnte indsnævring i ansvarlighed som definitionen medfører, kommer til udtryk i den praktiske vejledning.

⁵⁰ Spence & Gray, 2007, Social and environmental reporting and the business case, s. 8

4.3 Den praktiske vejledning til Forretningsdrevet samfundsansvar

Ovenstående indikerer altså der er en forskel på, hvad jeg tillægger begrebet samfundsansvar og *forretningsdrevet samfundsansvar*. Forskelle der især kommer til udtryk i CSR' formål og funktion i virksomheden. Motivationen i forretningsdrevet samfundsansvar synes som førnævnt at have et stærkt økonomisk rationale. En sådan motivation mener jeg kan afholde organisationer fra CSR aktiviteter, der ellers er relevante ud fra et samfundsmæssigt perspektiv og et incitament til at agere ud fra økonomiske egeninteresser.

4.3.1 Interessentdialog

De fremtrædende standarder på CSR området, eksempelvis Global Reporting Initiative og - eller AA1000, synes universelt at mene at interessent engagement er vitalt for at løse samfundsmæssige problemer.⁵¹ En systematisk tilgang til interessentdialog kan givetvis have potentiale til at opnå en mere nuanceret identifikation af interessenternes ønsker og behov, og dermed give virksomhederne viden, om hvilke aktiviteter der er der skal fokuseres på, og hvad der menes at kunne frembringe størst værdi i forhold til alle interessenter og samfundet som helhed. En struktureret og systematisk dialog vil, i teorien, kunne hjælpe med at udstikke en strategisk kurs for bæredygtighed ved at engagere virksomheden i en læreproces, hvor de vil være i stand til at tilpasse deres forretning til samfundets forventninger. Interessentdialogen har dog kun dette potentiale såfremt der antages en holistisk tilgang til det eksterne engagement. Interessentdialogen vurderer jeg altså som en vigtig del af tilgangen og som et udtryk for den bagvedliggende motivation.

Forretningsdrevet samfundsansvar kan ud fra denne synsvinkel kritiseres som begreb, da det efter min mening ikke opfordrer til et holistisk syn på selve virksomhedens ansvar. Det fremgår således af vejledningen; *"I en strategisk interessentdialog må I vurdere, hvilke interessenter der er mest betydningsfulde for jeres virksomheds fortsatte eksistens og prioritere dem højest"*.⁵² I vejledningen er der anført en praktisk tilgang til, hvordan denne interessent identifikation og prioritering af disse kan finde sted;

Figur 7: Prioritering af interessenter.⁵³

⁵¹ AA1000ses, 2005, s. 3

⁵² Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, interessentaktiviteter, s. 46

⁵³ Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, interessentaktiviteter, s. 46

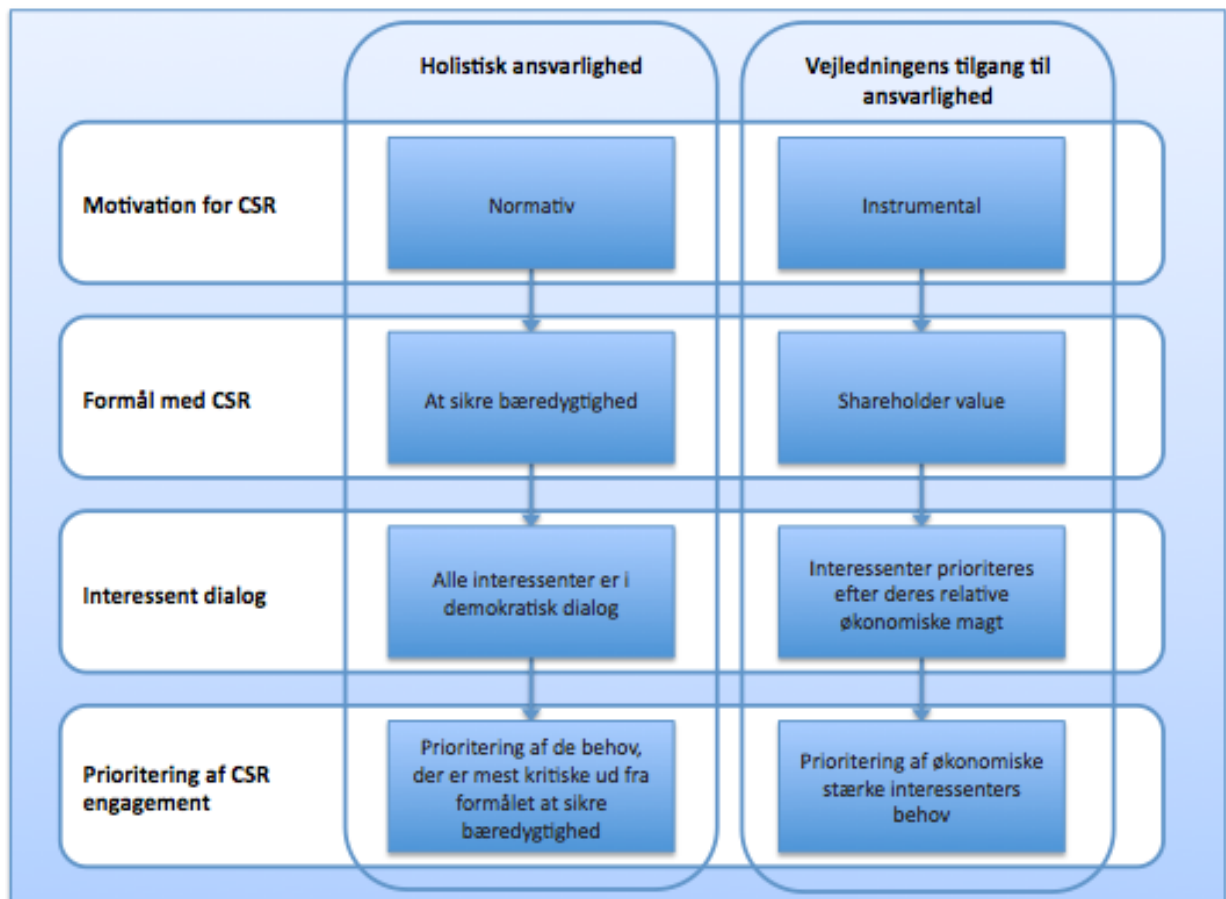
Interessent	Kunder til produkt PQ	Leverandør af varer X	Banken	Kunder til produkt AA	Revisor	Markedsførings konsulenter	Lokalmiljø myndigheder	Leverandør af vare Y	Branche organisationer	Forsikring	Andre interessenter
Interessentens betydning for virksomheden											
Betydning for salg/omsætning	3	4	5	4	1	4	2	3	2	2	1
Betydning for produkter	3	3	4	5	2	2	2	4	4	1	1
Betydning for arbejdsklima	4	4	2	2	2	1	5	2	3	1	1
Betydning for produktion/drift	4	4	3	3	3	3	1	1	2	1	1
Betydning for vores image	4	3	1	1	4	1	1	1	2	5	1
Anden specifik betydning ...	1	3	2	2	1	1	1	5	2	3	1

5 = meget stor/kritisk – måske eksistenstruende under særlige forhold;
 4 = stor/meget vigtig;
 3 = mellem/vigtig;
 2 = lille/mindre vigtig;
 1 = ingen.

Som det ses af figuren prioriteres interessenterne efter deres økonomiske betydning for virksomheden. Prioriteringen af behov bliver derfor strategisk i forhold til virksomhedens indtjening i stedet for at prioritere de behov, der er mest kritiske ud fra et ansvarligt perspektiv. I forhold til min tilgang til CSR kan man vise forskellen i ansvarlighed på følgende måde;

Figur 8: Tilgange til Ansvarlighed;⁵⁴

⁵⁴ Egen tilvirkning

Interessent dialogen og interessent identifikationen kan direkte knyttes til motivationen. Således vil en organisation, der omfavner CSR på grund af et ønske om at maksimere shareholder value, fokusere på de interessenter der har størst økonomisk magt. På den anden side betyder en normativ motivering og et ønske om at være ansvarlig, at fokus vil være bredere og engagere sig med alle interessenter.⁵⁵ Den instrumentelle motivering synes at være klar i Erhvervs og selskabsstyrelsens definition af – og praktiske vejledning til forretningsdrevet samfundsansvar. I forhold til hvilken instrumentel motivation forretningsdrevet samfundsansvar tilskynder, er det nødvendig at kigge på den organisatoriske forankring. Den organisatoriske forankring har også med selve redegørelses kravet at gøre, da målinger og rapporteringer antages at have en effekt på dybt CSR går i virksomhedens processer. Sammenhængen til eksempelvis strategi må antages at indbefatte en form for intern rapportering på relevante indikatorer.

4.3.2 Organisatorisk forankring

Som nævnt i ovenstående fremgår det af Erhvervs og Selskabsstyrelsens vejledning at forretningsdrevet samfundsansvar handler om at vælge de aktiviteter, der er i overensstemmelse med virksomhedens

⁵⁵ Unerman, Jeffrey, 2007, Sustainability Accounting and Accountability, s. 90

overordnede værdier og udfordringer og i øvrigt være en integreret del virksomhedens processer.⁵⁶ Derudover bør alle medarbejdere involveres på forskellig vis og ledelsen skal tage ansvar og gå forrest og vise vejen. Ledelsen skal også bakke op om arbejdet og informere hele virksomheden om hvad samfundsansvar er i netop deres virksomhed, og hvorledes virksomhedens politikker for samfundsansvar er knyttet til virksomhedens mission, samt hvilke visioner ledelsen har for fremtiden.⁵⁷ Vejledningen anbefaler således også, at der udpeges en person eller en mindre tværfaglig gruppe fra forskellige enheder i virksomheden, som skal være ansvarlige for redegørelsen for samfundsansvar⁵⁸

Ovenstående vidner om at forretningsdrevet samfundsansvar har en dyb forankring i virksomheden. Der lægges således op til at der er sammenhæng til virksomhedens kernekompetencer og strategi, og i det hele taget en aktiv eller proaktiv tilgang. I forhold til de grundlæggende motivationer er den organisatoriske forankring noget af det, der skiller den defensive instrumentelle og den proaktivt instrumentelle motivation. Forretningsdrevet samfundsansvar vurderes derfor at have karakter af en proaktiv instrumentel motivation.

4.4 Opsamling

I det ovenstående har jeg forsøgt at fastslå det overordnede rationale, der ligger bag begrebet Forretningsdrevet samfundsansvar. Ud fra definitionen mener jeg, at der udtrykkes en tankegang der har karakter af, at CSR aktiviteterne også skal give mening for virksomhedernes indtjening. Jeg mener således med udgangspunkt i definitionen, at der er tale om en instrumentelt motiveret tilgang til CSR som har til formål at øge shareholder value.

I den praktiske vejledning til hvorledes arbejdet kan gribes an identificerede jeg samme instrumentelle tilgang substantiveret i eksemplerne på interessant identifikation og dialog. Disse eksempler viste på den ene side, at de økonomisk stærke interessenter prioriteredes højest. Derudover viser de den samme indsnævring i ansvarlighed, som definitionen indikerede.

Men hensyn til hvilken form for instrumentel motivation der er tale om, mener jeg, at det fremgår at forretningsdrevet samfundsansvar skal bruges proaktivt for at man kan udnytte potentialet. Jeg mener hermed, at der er tale om at samfundsansvarets funktion er at sidestille med et immaterialt aktiv i gennem en proaktiv tilgang, hvor konkurrencemæssige fordele er målet.

⁵⁶ Redegørelse for samfundsansvar - Praktisk vejledning og inspiration, s. 45

⁵⁷ Redegørelse for samfundsansvar – Praktisk vejledning og inspiration, s. 34

⁵⁸ Redegørelse for samfundsansvar – Praktisk vejledning og inspiration, s. 31

I forhold til kapitlet om motiver for CSR mener jeg, at Forretningsdrevet samfundsansvar kan identificeres som et udtryk for en proaktiv instrumental motivation, hvor Erhvervs og Selskabsstyrelsens vejledning og regeringens tilgang opfatter CSR aktiviteter som et immaterielt aktiv. Det økonomiske er vægtet højt og ovenstående definition af forretningsdrevet samfundsansvar indikerer at vejledningen angiver denne tilgang som det ideelle. Samfundsansvar med profit er altså mere ønskværdigt end bare samfundsansvar. Problemet i denne betragtning ligger i afgrænsningen, der efter min mening negligerer et holistisk syn på ansvarlighed. Vejledningens definitioner og praktiske eksempler bevirker endvidere med omskrivningen af samfundsansvar til forretningsdrevet samfundsansvar, at begrebet får en betydelig økonomisk egeninteresse.

I øvrigt mener jeg at danske virksomheder allerede arbejder med ovennævnte definition af CSR, der er tale om i forretningsdrevet samfundsansvar, som i høj grad vurderes at kunne sidestilles med optimering af forretningsprocesser, imagepleje, og nedbringelse af risici og omkostninger. Med § 99a og Erhvervs og Selskabsstyrelsens vejledning hertil legitimerer regeringen blot sådanne tiltag som ansvarlighed.

Som nævnt i afsnittet Motiver for CSR antager jeg, at det er de personlige værdier, der driver motivationen til CSR. Derfor kan man argumentere for, at årsregnskabsloven og Erhvervs & Selskabsstyrelsens definitioner og tilskyndede tilgang ikke er bestemmende for, hvordan samfundsansvar bliver håndteret i virksomheden. I forhold til dette vil jeg fremhæve, at formålet med ovenstående i relation til det efterfølgende, har været at identificere hvilken tilgang der tilskyndes i forbindelse med CSR. Derudover vil mange virksomheder finde inspiration i denne lov og vejledningen hertil og dermed lade denne tilgang være udgangspunktet i deres CSR aktiviteter.

4.5 Årsregnskabslovens redegørelses krav

Ikke finansielle regnskaber er allerede en fast del af mange virksomheders årlige rapportering til omverdenen. Disse regnskaber er igennem de senere år og efter regeringens ønske også blevet en mere integreret del af den øvrige finansielle regnskabsaflæggelse, og med Årsregnskabsloven af 25/05 2009 er det således blevet lovkrav for store C og D virksomheder at redegøre for deres samfundsansvar i deres årsrapport, jf. ÅRL § 99 a. Dette tiltag er således også en vigtig del af regeringens ønske om udbredelse af forretningsdrevet samfundsansvar, jf. de ovenstående initiativer og indsatsområder, og jeg vil derfor

redegøre for hvad redegørelseskravet indeholder. I henhold til ÅRL § 99a, stk. 2 skal redegørelsen indeholde følgende;⁵⁹

- Virksomhedens politikker for samfundsansvar herunder eventuelle standarder, retningslinjer eller principper for samfundsansvar, som virksomheden anvender.

Ved politikker forstås bredt virksomhedens interne retningslinjer, målsætninger, strategier, eller øvrige dokumenter der beskriver, hvorledes der arbejdes med samfundsansvar. Virksomheden skal ligeledes oplyse om eventuelle standarder, retningslinjer eller principper for samfundsansvar, som virksomheden anvender⁶⁰.

- Hvordan virksomheden omsætter sine politikker for samfundsansvar til handling, herunder eventuelle systemer eller procedurer herfor.

Det kan for eksempel være ledelsessystemer, kontrolsystemer, evalueringer eller andre procedurer, der systematisk gennemgår implementeringen af politikkerne. Virksomheden kan her oplyse, hvis den er certificeret i henhold til en certificeringsordning for enten processer eller produkter (mærkningsordninger)⁶¹.

- Virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, samt virksomhedens eventuelle forventninger til arbejdet fremover.

Det er ikke et krav, at virksomheden skal vurdere, hvilke økonomiske resultater arbejdet med samfundsansvar har medført⁶².

Den nye lov har dog ikke medtaget et krav om kvantitative indikatorer, selvom virksomhedens resultater, som er opnået som følge af virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, må menes at give anledning til at medtage indikatorer i ledelsesberetningen. Begrundelsen for at tage indikatorer med under denne paragraf kunne være at synliggøre resultaterne af virksomhedens politikker og indsatser. Derudover har virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af

⁵⁹ Retsinformation.dk, LBK nr. 395 af 25/05/ 2009

⁶⁰ Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, s. 11

⁶¹ Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, s. 11

⁶² Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, s. 11

virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, samt virksomhedens eventuelle forventninger til arbejdet fremover også karakter af en budgettankegang, der også kunne tolkes som kvantitativ.

I forbindelse med ÅRL § 99a vil det også være muligt at placere redegørelsen i den supplerende beretning eller på virksomhedens hjemmeside, men dette kræver en henvisning i ledelsesberetningen og at alle oplysninger i henhold hertil placeres samlet, jf. ÅRL § 99a stk. 3 pkt.1. Hvis det vælges at henvise til den supplerende beretning eller hjemmeside i ledelsesberetningen er virksomhederne stadig bundet af de kvalitets krav, der relaterer sig til hertil og revisors forpligtelser ligeså.

4.5.1 Formålet med redegørelseskravet

I henhold til lovforslaget er formålet med redegørelseskravet at tilskynde flere virksomheder til at forholde sig aktivt til samfundsansvar og herigennem bidrage til at gøre danske virksomheder og Danmark kendt for ansvarlig vækst. Det fremgår også, at regeringen mener, at det bliver lettere for danske virksomheder at differentiere sig fra konkurrenter, hvis danske produkter og ydelser som udgangspunkt bliver opfattet som ansvarlige og bæredygtige. Det foreslåede oplysningskrav skal også bevirke en større åbenhed, der gør det muligt for kunder, lokalsamfund, investorers, medarbejdernes og mediers at forholde sig til virksomhedernes arbejde med samfundsansvar.⁶³ Regeringens ønske om at danske virksomheder være internationalt kendt for ansvarlig vækst med hensigten at skabe konkurrencemæssige fordele for de danske virksomheder, men også at markedsføre Danmark gennem et ansvarligt erhvervsliv, der ansvarligt forholder sig til at skabe bæredygtig udvikling kan også ses som et udtryk for den proaktive motivation, der ligger under *forretningsdrevet samfundsansvar*.

Der lægges ikke meget vægt på at bestræbe en bæredygtig udvikling, men nærmere vigtigheden af at Danmark fremstår som et ansvarligt land. I debatten under lovforslagets behandling i folketinget bemærker Jakob Jensen (v); "Jeg tror ikke på, at forslaget her vil forhindre eksempelvis børnearbejde eller unødige miljøbelastning."⁶⁴ Dette citat viser på en måde ambitionen i lovforslaget. Det bemærkes ikke at det i det mindste er et forsøg på at stille virksomhederne til regnskab overfor sådanne negative påvirkninger, hvilket efter min opfattelse burde være formålet med rapporteringen, hvis dette skulle være et instrument til at forsøge at skabe bæredygtig udvikling og etisk forretningsførelse. Diskussionen om hvorvidt loven har potentiale til at holde virksomhederne *ansvarlige* vil blive berørt kortfattet i nedenstående afsnit.

⁶³ http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok

⁶⁴ Jensen, Jakob, 2008, Folketingets 1. Behandling af lovforslaget. Ft.dk

4.5.2 Kvalitetskrav og kontrol af redegørelsen

Redegørelsen skal i henhold til ovenstående som udgangspunkt placeres i ledelsesberetningen, og lige meget hvor oplysningerne alternativt placeres skal kvalitetskravene der knytter sig til ledelsesberetningen stadig efterkommes.

Formålet med ledelsesberetningen er at denne skal ses i tæt sammenhæng med de finansielle informationer, og skal bidrage og støtte regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger, der udmøntes i beslutningsopgaverne prognose-, kontrol- og fordelingsopgaven jf. kvalitetskravene i ÅRL § 12 stk. 2 og skal indeholde en retvisende redegørelse for de forhold som beretningen omhandler, jf. ÅRL § 11 og er derudover omfattet af de grundlæggende forudsætninger og de generelle kvalitetskrav for årsrapporten herunder;

- Oplysningerne skal være pålideligt målt i forhold til, hvad regnskabsbrugerne normalt forventer, jf. § 12
- Årsrapporten skal udarbejdes efter følgende grundlæggende forudsætninger; Klarhed, substans, væsentlighed, going concern, neutralitet, periodisering, konsistens, bruttoværdi samt formel og reel kontinuitet, jf. § 13

Efter en ændring af Årsregnskabsloven i 2008 er det ikke længere krav, at virksomheder lader ledelsesberetningen revidere. Revisor skal dog gennemlæse denne og afgive en udtalelse om hvorvidt oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med de reviderede finansielle oplysninger i forbindelse med revisionspåtegningen, jf. Årsregnskabslovens § 135, stk. 5.3. Disse regler gælder også oplysninger der er afgivet andre steder i forbindelse med redegørelseskravet for virksomhedens samfundsansvar. Såfremt der konstateres uoverensstemmelser mellem oplysningerne i ledelsesberetningen og den finansielle rapportering eller en viden opnået i forbindelse revisionen, skal revisor i sin udtalelse adressere disse forhold, jf. erklæringsbekendtgørelsens § 5, stk. 7.

”ja tak jeg er glad for at høre at revisor har en rolle. Det for revisor selvfølgelig, for vedkommende skal jo sådan set med sin underskrift attestere at de ting der bliver oplyst, så vidt han ved, er rigtige, og hvis han ikke ved det skal han spørge ind til det”⁶⁵

⁶⁵ Aaen, Frank, 2008, Folketingets 1. behandling af lovforslaget. Ft.dk

Da ledelsesberetningen ikke skal revideres, og hvis dette ikke vælges af virksomheden, er den omfattet af revisionsstandard 720 *Andre oplysninger i dokumenter der indeholder reviderede regnskaber*. I forhold til Frank Aaen's bemærkning; "hvis han ikke ved det skal han spørge ind til det" vurderer jeg ikke at dette er tilfældet. Der er således ikke på baggrund af teksten heri et krav om revisor skal foretage handlinger for at fremskaffe yderligere revisionsbevis eller information udover den viden revisor allerede er i besiddelse af efter revisionen af den reviderede del af årsrapporten, som har til formål at sikre, at ledelsesberetningen ikke giver et forkert eller vildledende billede af *regnskabets* tal.

Revisor baserer altså denne udtalelse på en gennemlæsning af ledelsesberetningen, hvor revisor forsøger at vurdere om oplysningerne, herunder redegørelsen for virksomhedens samfundsansvar, er i konflikt med oplysningerne i det reviderede regnskab. Vurderingen tager således udgangspunkt i den finansielle revision. Derfor synes denne at tage udgangspunkt i et grundlag jeg ikke vurderer passende til at kontrollere rigtigheden af disse oplysninger. Dette medfører en risiko for at virksomhedens redegørelse ikke nødvendigvis viser et fuldstændigt billede, hvorpå regnskabsbrugeren kan foretage en vurdering af, hvorvidt virksomheden er ansvarlig eller ej. Den finansielle rapportering vurderes således sjældent at have sammenhæng med redegørelsens indhold, og derfor vil der være risiko for at oplysningerne ikke er korrekte eller fuldstændige selvom revisor udfører denne gennemlæsning efter, bedste evne. Med hensyn til fuldstændigheden af oplysningerne er det kun de oplysninger der indgår der er fokus for konsistentstjekket. Det udeladte bliver således ikke adresseret. Som analog hertil kan man argumentere for, at det reelt kan sidestilles med kun at revidere en virksomheds indtægter i det finansielle regnskab men undlade at revidere omkostningerne. Selvom indtægterne i eksemplet er korrekte har man ikke overbevisning om at regnskabet giver et retvisende billede. Der tages således ikke stilling til det udeladte.

4.6 Opsamling og refleksioner

I ovenstående er der redegjort for Årsregnskabslovens redegørelses krav. Kravene omfatter store C og D virksomheder og hensigten er, at de skal redegøre for deres samfundsansvar i deres årsrapport, jf. ÅRL § 99 a på følgende områder;

- Virksomhedens politikker for samfundsansvar herunder eventuelle standarder, retningslinjer eller principper for samfundsansvar, som virksomheden anvender.
- Hvordan virksomheden omsætter sine politikker for samfundsansvar til handling, herunder eventuelle systemer eller procedurer herfor.

- Virksomhedens vurdering af, hvad der er opnået som følge af virksomhedens arbejde med samfundsansvar i regnskabsåret, samt virksomhedens eventuelle forventninger til arbejdet fremover.

Kvalitetskravene for i Årsregnskabslovens § 11 – 13 skal overholdes i denne redegørelse. Efter frafaldet af revisionspligten på ledelsesberetningen, vurderer jeg at kvalitetskontrollen af redegørelsens oplysninger at være yderst tvivlsom. Denne betragtning baseres på, at vurderingen tager udgangspunkt i den finansielle revision, som sjældent har sammenhæng til redegørelsens indhold. Jeg har før nævnt, at ledelsesberetningen og årsrapporten skal udarbejdes således, at den støtter regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger, jf. ÅRL § 12, stk. 2. I det ligger der, at interessenterne i årsrapporten får et dokument, der gør dem i stand til at vurdere virksomhedens performance på de rapporterede områder. Virksomhederne bliver således igennem årsrapporten holdt *ansvarlige* for, hvorledes forvaltningen af investorernes midler har fundet sted i perioden. Redegørelseskravet for samfundsansvar og kontrollen af disse oplysninger synes ikke at være i stand til at holde virksomhederne *ansvarlige*, da der simpelthen ikke er egnet kontrol af disse oplysninger. Formålet med oplysningskravet om at bevirke en større åbenhed der gør det muligt for kunder, lokalsamfund, investorers, medarbejdernes og mediers at forholde sig til virksomhedernes arbejde med samfundsansvar vurderes derfor heller ikke at blive opnået. Netop det at holde virksomhederne ansvarlige skulle efter min mening have været det, der berettigede indlemmelse af § 99a i Årsregnskabsloven, da det burde være formålet med CSR rapportering. Derimod synes det mere sandsynligt at redegørelsen, ved at få virksomhederne til at tage aktivt stilling til samfundsansvar, kan understøtte målet om at gøre danske virksomheder kendt for ansvarlig vækst eller i hvert fald bevirke, at de *opfattes* som ansvarlige og bæredygtige.

Den ret substansløse lovgivning vurderes derfor ikke at stille virksomhederne til *ansvar* for deres reelle påvirkninger af samfundet og derigennem sikre regnskabsbrugerne informationer, der giver dem et fuldstændigt billede af virksomheden CSR. Formålet med at oplysningerne skal rapporteres synes nærmere at være at reklamere for det arbejde der allerede bliver gjort, og i sidste ende synes det ikke at kunne udelukkes, at der kan forekomme manipulation af offentlighedens opfattelse af virksomheder igennem Årsrapporten.

Derudover mener jeg også, at redegørelseskravet som det fremstår, kan være problematisk i forhold til at virksomheder som allerede arbejder målrettet med CSR. I forhold til troværdigheden af begrebet synes det betænkeligt, at disse nu bliver tvunget til at redegøre for deres samfundsansvar i et medie, der alt andet lige må formodes at øge incitamentet til at fremstille et godt billede af virksomheden. Mange virksomheder som ikke rapporterer, kan efter min mening forholde sig ligeså godt til

samfundsansvar og være lige så ansvarlige som dem der rapporterer, men bliver ved denne lov lige pludseligt nødt til at fortælle, hvor gode de er til det. Med hensyn til regeringens definition af CSR, som knytter sig til oplysningskravet, er ordet *frivilligt* vigtigt i forhold til en kritik om, hvorvidt § 99a har sin berettigelse i Årsregnskabsloven. Der kan således ikke forventes en fuldstændig rapportering da denne er frivillig. Jeg vil dog mene, at denne slags motiverede oplysninger ikke har noget at gøre i Årsregnskabsloven, og synes det er bemærkelsesværdigt at folketinget gennemfører en indlæmmelse heri med de ovennævnte formål, da det giver virksomhederne mulighed og nærmest tilskynder dem til at søge legitimitet igennem et medie, som regnskabsbrugerne skal have tillid til. Naturligvis vil der være en strategisk instrumental uvilje i virksomhederne til at frivilligt rapportere reelt og kritisk. Denne diskussion om hvad man kan forvente af virksomhederne, mener jeg dog ikke skal føres ind i Årsregnskabet med den mulige konsekvens at tilliden hertil kompromitteres af oplysninger, der kan være motiverede af eksempelvis markedsføring. Jeg mener dermed at selv med den nuværende definition af CSR som fremgår af årsregnskabsloven, at oplysningerne potentielt kan vildlede regnskabsbrugeren.

I henhold til motivation mener jeg at formålsbeskrivelsen i lovforslaget substantiverer regeringens tilgang til CSR. Dette begrundes min medtagelse af redegørelseskravet, da jeg ser dette som en vigtig del af konceptet i forretningsdrevet samfundsansvar, da man her kan høste frugterne af sin ansvarstagen eller sit immaterielle aktiv.

4.7 Delkonklusion

I ovenstående kapitel har det været ambitionen at argumentere for, hvilken grundlæggende motivation der tilskyndes med forretningsdrevet samfundsansvar. Udgangspunktet for denne identifikation har dels været definitionen af forretningsdrevet samfundsansvar og dels den tilgang til CSR som Erhvervs og Selskabsstyrelsens vejledning opfordrer til. Redegørelseskravet i ÅRL § 99a er inddraget, da det efter min opfattelse både er en vigtig del af udbredelsen af - og konceptet forretningsdrevet samfundsansvar. Derudover viser lovforslaget gennem sit formål og substans også regeringens tilgang til CSR. I forlængelse af redegørelseskravet har jeg inddraget en kritisk diskussion af dettes potentiale i forhold til at holde virksomhederne *ansvarlige*.

I den forbindelse indikerer regeringens formål med indlæmmelsen af § 99a, at markedsføre Danmark som et ansvarligt land, heller ikke et ønske om at tiltagene skal have substantiv effekt i forhold til at sikre bæredygtighed og ansvarlighed i virksomhederne ved at stille virksomhederne til regnskab for deres påvirkninger. Der er reelt tale om, at virksomhederne i høj grad skal indlemme oplysninger om,

hvad de allerede gør. Regeringens tilgang til indlemmelsen synes at være, at rapporteringen er et mål i sig selv, da det er vigtigt i forhold til at drage instrumentel nytte af forretningsdrevet samfundsansvar, og kommunikationen tilfører dette aktiv værdi.

Forretningsdrevet samfundsansvar antages herefter at tilskynde, hvad der i foregående kapitel blev benævnt en proaktiv instrumental motivation. Regeringens tilskyndelse af indarbejdelsen af CSR i virksomhedens strategi og aktiviteter vidner i sig selv ikke om en instrumentel motivation men indikerer dog at CSR skal bruges aktivt og som et ledelses redskab. Den instrumentelle motivation ses især i definitionen, hvor det er tydeligt, at samfundsansvaret skal søges, hvor det er værdiskabende, og at det handler om at vælge disse aktiviteter frem for andre. Netop indsnævringen i ansvarligheden skinner også igennem i den praktiske vejlednings tilgang til interessentidentifikation, hvor der netop er fokus på de økonomisk stærke interessenter. Der er således et ønske om først og fremmest at leve op til deres behov i stedet for en holistisk tilgang, hvor samfundsperspektivet har første prioritet og fokus er på at reducere de mest negative påvirkninger i værdikæden. Forretningsdrevet samfundsansvar har således fokus på de indsatser, der kan komme virksomheden til gode og skabe værdi i stedet for at fokusere på bæredygtighed i et bredere samfundsmæssigt perspektiv.

5 Sammenhæng mellem motivation for CSR og Etisk forretningsførelse

Formålet med de følgende afsnit er at skabe forståelse for John Roberts grundreferencer for at bygge grundlaget for argumentationen i undersøgelsen, af hvorledes den identificerede motivation kan have indflydelse på organisationens etik og dermed hvorledes denne kan forventes at agere. Denne efterfølgende fremgangsmåde benyttes for at kunne illustrere de indre sammenhænge, der er mellem motivationen og konsekvensen for etik. I det foregående har jeg argumenteret for, hvorledes regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar kan ses som et udtryk for en proaktiv instrumentel motivation. I den forbindelse har jeg diskuteret forskelle i tilgangen i forhold til min egen opfattelse af, hvad CSR er og bør tilstræbe. Dette har indtil videre været reference til *det gode*. Jeg har også nævnt, i forbindelse med værdier som motiv, at den subjektive forståelse af det etisk rigtige kan siges at have den implikation, at den instrumentelle motivation også subjektivt kan regnes for *det gode*. Jeg vil derfor i kapitel 6 bruge Levinas fænomenologiske beskrivelse af etik med henblik på at svare på problemformuleringen. Derfor vil Levinas' forståelse af begrebet etik kort blive beskrevet i afsnittet *etik ifølge Levinas*.

5.1 John Roberts grundreferencer

I forhold til min problemformulering, og min ambition om at vurdere om regeringens ønske om forretningsdrevet samfundsansvar vil fremme etisk forretningsførelse i Danmark, vil jeg redegøre for John Roberts grundreferencer. Denne redegørelse har således til hensigt at vise, hvorledes de interne processer i en virksomhed kan eliminere etik, som en følge af det dominerende bagvedliggende rationale eller værdi sæt. Disse interne processer er vigtige i forhold til forståelsen af motivernes etiske konsekvenser, som vil blive afdækket i kapitel 6. Afdækningen af selve disse interne processer, eller governance strukturer vil dog ikke blive foretaget i nærværende afhandling, men følgende er medtaget, da det teoretisk viser CSR arbejdets potentiale under givne forhold, og understøtter min problematisering af det økonomiske motiv, der synes at fremgå af Erhvervs & Selskabsstyrelsen definition af Forretningsdrevet samfundsansvar. Denne kritik er også med til at underbygge min problematisering af den nylige indlemmelse af § 99a i årsregnskabsloven, da virksomhedens hensigt ikke nødvendigvis er at give et retvisende billede af virksomhedens sociale og miljømæssige påvirkninger men derimod nærmere at fremstå som ansvarlig. Dette er således også et argument mod den legitimering, der potentielt kan finde sted efter indlemmelsen af § 99a. John Roberts argumenterer

således netop for, at det at blive set som værende en ansvarlig virksomhed eller at have et ønske herom aldrig bliver det samme som at være det⁶⁶.

John Roberts har i artiklen *The Possibilities of Accountability*, forlænget en kritik af regnskabsbegrebet til en udforskning af det mere inklusive begreb *ansvarlighed*. I denne artikel udleder Roberts to forskellige former for erkendelse af *ansvarlighed*, der gennem deres implementering i en regnskabsproces har potentialet til at dreje indholdet og videregivelsen af informationer i forskellige retninger. Jeg vil i det nedenstående redegøre for disse begreber, da det er min ambition at bruge dem senere i afhandlingen, i redegørelsen for Roberts fire versioner af CSR.

John Roberts argumenterer i artiklen, at det finansielle regnskabs tilblivelse som på grund af blandt andet standarder og lovgivningen ses som et sæt af neutrale og objektive teknikker, der passivt formidler en organisations resultater. Man kan vel også argumentere for at dette image spiller en stor rolle i vores samfund, og dermed er generelt accepteret, da eksempelvis kapitalmarkederne er bygget op omkring virksomheders finansielle rapportering som en stor del af formidlingen af virksomhedens objektivt sande situation. Roberts mener dog snarere, at regnskabs teknikker i praksis selv bruges til at skabe, konstruere eller forme organisationens resultater. Altså at teknikkerne ikke kan ses som objektive og passive men snarere skal ses som subjektive og aktive, og at regnskabsvæsen ikke i alle tilfælde kan leve op til dets eget image som et spejlbillede på den objektive organisatoriske sandhed. Roberts mener endvidere, at hvis regnskabsprofessionen antager et syn, der accepterer regnskabsvæsenets image som sandheden og den deraf følgende objektive refleksion af organisationer, kan praksis udelukkende forbedres gennem de teknikker, standarder og regler der ligger til grund, hvorimod Roberts argumenterer for at man igennem den anden tilgang, hvor regnskabsvæsen ses som subjektivt og aktivt, har mulighed for at ændre eller omdanne måden det bruges på, og det er netop her Roberts ser mulighederne for en forsoning af den uholdbare og ødelæggende splittelse mellem strategiske og etiske motiver, han mener organisatorisk *ansvarlighed*, lider under i dag⁶⁷. Som udgangspunkt mener Roberts ikke at *ansvarlighed* i sig selv er negativt, da det at blive holdt *ansvarlig* for sine handlinger skærper individets selvforståelse, men derimod forholder han sig kritisk til den måde *ansvarligheden* bliver påført individet i de governance strukturer der fokuseres på i organisationer i dag.⁶⁸

Udgangspunktet for Roberts er at regnskabsvæsenet, som det opfattes i dag, spiller en stor rolle i det som defineres *Hierarkiske* eller *disciplinære* former for *ansvarlighed*.

⁶⁶ Roberts, John, 2001, Corporate Governance and The Ethics of Narcissus, s. 109

⁶⁷ Roberts, John, 1991, The Possibilities of Accountability, s. 355

⁶⁸ Roberts, John, 1991, The Possibilities of Accountability, s. 356

De to nedenstående former for *ansvarlighed* mener Roberts har forskellige indvirkninger og komplikationer for individet og dennes selvforståelse. *Hierarkisk/disciplinær ansvarlighed* pålægger individet en individualisering, hvor selvet kan karakteriseres som værende ensomt og alene, og nervøst optaget af hvordan andre ser det⁶⁹. Denne individualiserende effekt står i modsætning til det som defineres som *socialiserende* former for *ansvarlighed* selvet bekræftes på en måde, der understreger individets afhængighed af andre⁷⁰. Selvet kan altså konstitueres på forskellige måder. Denne konstituering vil jeg i det efterfølgende redegøre for med udgangspunkt i John Roberts artikel *The possibilities of accountability*.

5.1.1 Selvets konstruktion og *ansvarlighedens* positive effekter

Ifølge Roberts er der en intim indre sammenhæng mellem *ansvarlighed* og opbygningen af selvet, hvor *synlighed* spiller en central rolle. Denne relation er tydelig i det følgende citat der beskriver hvorledes individet i barndommen bliver opmærksom på sin identitet. *The Mirror Image*, som omtales skal forstås, som det medie hvor *ansvarligheden* bliver *synlig* for individet, indirekte eksempelvis igennem en regnskabsproces og regnskabsinformation. Det er således et eksternt spejlbillede på individet, som reflekterer og bekræfter selvet.⁷¹

“For the child understanding the specular image consists in recognising as his own his visual appearance in the mirror. Until the moment when the specular image arises, the child’s body is a strongly felt but confused reality. To recognise his image in the mirror is for him to learn that there can be a viewpoint taken on him. Hitherto he has never seen himself, or he has only caught a glimpse of himself in looking at the parts of his body he can see. By means of the image in the mirror he becomes capable of being a spectator of himself. Through the acquisition of the specular image the child notices that he is visible for himself and for others.”⁷²

I det Roberts kalder hierarkiske former for *ansvarlighed* spiller regnskabsvæsen som førnævnt en stor rolle. Som beskrevet ovenfor er regnskabet altså det *spejlbillede*, hvor individet bliver subjektiveret. Mead har også en beskrivelse af denne process, hvor dette fænomen bliver mere tydeliggjort, i den

⁶⁹ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 355

⁷⁰ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 355

⁷¹ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 356

⁷² Merleau-Ponty, M, 1962, *The Phenomenology of Perception*, s. 136

henseende at han i stedet for at tale om et mirror image eller spejlbillede, taler om en subjektivering gennem det han kalder *The attitudes of significant others*. Selvet konstitueres her i to faser;

“At the first of these stages, the individual’s self is constituted simply by an organisation of the particular attitudes of others towards him himself and towards one another in the specific social acts in which he participates with them. But at the second stage in the full development of the individual’s self, that self is constituted not only by an organisation of these particular individual attitudes, but also by an organisation of the social attitudes of the generalised other, or the group as a whole to which he belongs.”⁷³

I følge Mead’s beskrivelse af selvets konstituering, opdager individet først sig selv som et objekt for andre og først derefter som et aktivt subjekt. Selvet bliver først udgjort af en organisering af de attituder som påtages overfor individet. Denne refleksion, som individet oplever gennem disse attituder, og som derefter integreres og konstitueres i selvet introducerer individet til de værdier, regler og grænser der definerer det samfund, eller sociale sammenhæng, der tages del i. Disse to interne konstituerende faser er af Mead beskrevet som ”Me” og ”I”. Det nedenstående citat illustrerer, hvorledes refleksionerne som integreres i individet kan føre til dysfunktioner i konstitueringen af selvet;

“Narcissus was the mythical being who after looking at his image in the water was drawn as if by vertigo to rejoin his image in the water. At the same time that the image of oneself makes possible the knowledge of oneself it makes possible a sort of alienation. I am no longer what I felt myself immediately to be. I am that image of myself that is offered by the mirror.”⁷⁴

I processen hvor spejlbillederne fra *the significant other*, eller som beskrevet i det ovenstående *image in the water*, bliver det der definerer individet bevirker at dysfunktioner muligvis opstår i selvet, hvor den relationelle sociale karakter konstitueringen består af går tabt. Disse dysfunktioner kan på den ene side siges at være egocentriske og narcissistiske i den henseende at individet fortaber sig i det imago der reflekteres, og dermed udebliver den relationelle integration. Dette vil sige at selvet bliver internt defineret. På den anden side kan der ske det, at selvet bliver eksternt bestemt igennem de attituder eller spejlbilleder som omverdenen reflekterer. Dette medfører, at selvet konstitueres udelukkende gennem en integration af de introducerede påvirkninger.

⁷³ Mead, G.H, 1934, *Mind Self and Society*, s 158

⁷⁴ Merleau-Ponty, M, 1962, *The Phenomenology of Perception*, s. 136

Denne viden som selvet dermed kommer i besiddelse af muliggør derfor en fremmedgørelse fra selvet således som fra *de andre*.⁷⁵

Denne forståelse er selvfølgelig ikke opnået en gang for alle i barndommen, men er en kontinuerlig fremadskridende proces som reproducerer selvet gennem hele livet. Denne reproduktion sker igennem alle livets facetter som arbejde, familieliv og social interaktion generelt. Analogt til foregående beskrivelser af Mead og Merleau-Ponty, mener Roberts at *ansvarlighed* spiller en central rolle netop som et *mirror image* eller *the attitudes of significant others* i reproduktionen af selvet.⁷⁶

Som førnævnt er der, i henhold til ovenstående, altså som udgangspunkt positive aspekter i det at blive holdt *ansvarlig*, da det netop skærper individets selvforståelse igennem de spejlbilleder der repræsenteres af eksempelvis regnskabsinformation. Eksemplet med regnskabet viser tydeligt, at der ikke behøver at være en berøringsflade med andre individer da processen bliver internaliseret i selvet, hvor "I" overvåger "Me."⁷⁷ Med dette menes netop at de normer, regler og værdier som er til stede i den sociale sammenhæng, i dette tilfælde regnskabet, bliver *overtaget* som de værdier der er vigtige at være succesfuld i forhold til.

Denne proces hvor individet disciplinerer sig selv på grund af synligheden som ansvarligheden påfører, har en individualiserende effekt, som bevirker at *de andre* ses som konkurrenter.

Det vil sige, at de governance strukturer der udgør organiseringen af en virksomhed, bevirker at selvet der bliver skabt i virksomhedens hierarki bliver blottet for etik, da regnskabsinformationens værdier er af økonomisk karakter er det disse værdier der gælder. Dette vil blive uddybet i nedenstående afsnit.

5.1.2 Hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed*

Foucault præsenterer i *surveiller et punir* disciplin som et nøgle element i individualiseringsprocessen, hvor subjektet eller individet konstrueres igennem en række af det moderne samfunds institutioner.⁷⁸ I forhold til ovenstående argumenterer Roberts at regnskabsvæsen netop kan opfattes som et disciplinerende fænomen. I henhold til ovenstående beskrivelse af konstitueringen af selvet som en proces af *at se* og *blive set*, opnås den disciplinære magt ved at bryde denne relation. Foucault mener således ikke, at man udelukkende kan beskrive individet som en fiktion af en ideologisk repræsentation, men derimod at individet i høj grad også er en realitet som skabes af disciplinære institutioner.

⁷⁵ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 357

⁷⁶ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 358

⁷⁷ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 358

⁷⁸ Heede, Dag, 2007, *Det tomme menneske*, s 94

“Disciplinary power is exercised through its invisibility; at the same time it imposes on those it subjects a compulsory visibility. In discipline, it is the subjects who have to be seen. Their visibility assures the hold of the power that is exercised over them. It is the fact of being constantly seen that maintains the disciplined individual in his subjection.”⁷⁹

Dette citat viser tydeligt hvordan regnskabsvæsen, med dettes brugere som de usynlige overvågere, synliggør individet og fastholder det i denne assymetriske powerrelation. Den måde individet fastholdes af den disciplinære magt kan eksemplificeres med den situation et individ ikke lever op til kravene, budgetterne, og bliver fyret. For det ekskluderede individ opløses powerrelationen, men for de tilbageværende, der er vidner hertil viser det konsekvensen af ikke opfylde de standarder de bliver målt på. Derudover er der også positive sanktioner eksempelvis forfremmelse, hvor succes blot fører individet til en dybere identificering med disse standarder som et mål for andres forventninger.⁸⁰ Tankegangen omkring det disciplinerede subjekt udspringer fra Jeremy Benthams plan over den ideelle moderne institution fra 1791⁸¹. (Panoptismen)

Den ovenstående redegørelse har til hensigt at illustrere, hvorledes governance strukturer kan påvirke individet og dennes selvforståelse i en organisation gennem den *synlighed* som rapportering påfører. I relation til min problemstilling antyder dette, at rapportering i sig selv medfører nogle problemstillinger i forhold til etik og dermed CSR. Og hvis der grundlæggende er hindringer for etik i virksomheder kan man så overhovedet tale om CSR karakteriseret ved en normativ motivering? Hvis rationalet er, at det er *det rigtige* at gøre er det så muligt?

Individualiseringen der foregår gennem processen hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed*, hvor individet er nervøst optaget af hvordan andre ser det, og internt overvåger sig selv i forhold til de strategiske, økonomiske og instrumentelle krav som hierarkiet pålægger, står i kontrast til etisk forretningsførelse. Effekten af individualiseringen er således, at individet søger sin fremtid sikret igennem en overtagelse af disse værdier, som regnskabet bygger på og ser som ideelle. Et nærliggende spørgsmål er herefter om disse governance strukturer så kan bruges til at introducere en ny orden, hvor det *mirror image* som individet henter sin opfattelse og bedømmelse af selvet i, har etiske

⁷⁹ Foucault, M, 1979, Discipline and Punish, s. 187

⁸⁰ Roberts, John, 1991, The Possibilities of Accountability, s. 359-360

⁸¹ Heede, Dag, 2007, Det tomme menneske, s. 94

succeskriterier foruden økonomiske og strategiske. Dette potentiale vil blive forfulgt og uddybet senere i nedenstående afsnit; *Legitimitetstilgangen og den værdibaserede tilgang*.

5.1.3 Socialiserende former for *ansvarlighed*

I kontrast til de ovenstående individualiserende effekter af de Hierarkiske/Disciplinære former for *ansvarlighed* står de socialiserende former for *ansvarlighed*. Som tidligere nævnt i afsnittet *Selvets konstituering og ansvarlighedens positive effekter*, er individet under påvirkning i alle livets facetter. Selvom at de individualiserende effekter af hierarkiske/disciplinære former, som regnskabsvæsen er en stor del af, skaber individets referencer og definerer de termer som forsøges efterlevet, er en stor del af *organizational life* er der således også alternative måder, hvorigennem selvet og relationen til andre bliver konstrueret. Disse socialiserende former for *ansvarlighed* repræsenterer en meningsgivende proces, der finder sted under forhold der er karakteriseret ved et fravær af hierarkisk magt og ansigt til ansigt interaktion. I forhold til ovenstående hvor regnskabsvæsen reflekterer en instrumental orientering, og *synligheden* og hierarkiet bevirker en internalisering af denne orientering, har disse former for *ansvarlighed* et potentiale til at skabe en konsensus mellem individer. En konsensus der ikke er bundet af kategorier og termer, hvori mening skal komme til udtryk men derimod en fri dialog hvor relationen til andre bringes i spil på en anden måde end den instrumentelle interesse, der var konsekvensen af individualiseringen i de Hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed*.⁸²

“In the experience of dialogue, there is constituted between the other person and myself a common ground; my thought and his are interwoven in a single fabric, my words and those of my interlocutor are called forth by the state of the discussion, and they are inserted into a shared operation of which neither of us is the creator. We have here a dual being, where the other is for me no longer a mere bit of behaviour in my transcendental field nor I in his; we are collaborators with each other in a consummate reciprocity. Our perspectives merge into each other, and we coexist through a common world”⁸³

En sådan meningsgivende proces har helt andre muligheder med hensyn til at bringe forståelse for egen og andres opfattelse af sandheden. En sandhed der konstrueres ud fra en universel erkendelse som artikuleres ansigt til ansigt og den indbyrdes afhængighed der erkendes, gør individer ansvarlige overfor hinanden. Fokus her er således ikke snævert og forudbestemt som ved eksempelvis regnskabs kriterier, og det muliggør derfor videregivelsen af informationer og synspunkter der ikke nødvendigvis

⁸² Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 360-362

⁸³ Merleau-Ponty, M, 1962, *The Phenomenology of Perception*, s. 354

kan kategoriseres, men har også potentialet til at hele den splittelse der er mellem det instrumentelle og det etiske.

5.2 Opsamling

De to ovenstående former for *ansvarlighed* har således forskellige implikationer for selvet og individets relation til andre. Formerne er ydermere afhængige af hinanden og kan således ikke stå alene.⁸⁴ Splittelsen mellem de to former er opstået i teorien med det resultat at de socialiserende former ikke har formel karakter og relevans. For at imødegå den destruktive splittelse der er mellem det etiske og det strategiske skal de socialiserende former "kaldes frem" og gives formel betydning i organisationen. Det handler derfor om, at organisationen skal give plads og skabe de omstændigheder, hvor socialiserende former for *ansvarlighed* kan skabe om ikke andet så en alternativ måde at se tingene på. Dette er vitalt i forhold til at udfordre effekterne af de disciplinerende former for *ansvarlighed* og skabe en reference, der ikke tager udgangspunkt i individets økonomiske formåen.

5.3 Det uafhængige og opportunistiske individ

Neo-klassisk økonomi og knopskuddet derfra; agentteori ser individet som opportunistisk og uafhængigt af andre. Denne karakterisering af individet indebærer implicit en antagelse om menneskets sociale relationer som konkurrencedrevne.⁸⁵ Dette betyder at mennesket vil søge den løsning eller beslutning, der optimerer udfaldet til egen vinding. Denne grundantagelse i økonomisk teori kan være meget problematisk endog uforenelig med etisk adfærd. I bedste fald kan individet antages at optræde etisk, hvis det kan betale sig økonomisk. Netop denne antagelse om menneskets natur kan i stedet ses som et produkt af det ovennævnte fænomen hierarkiske eller disciplinære processer, som regnskabsvæsenet spiller en indflydelsesrig rolle i at håndhæve. Derfor kan man sige at agentteoriens antagelser om mennesket bliver en selvopfyldende profeti, da governance strukturerne der skal kompensere for denne mistænkeliggørelse af individet, fremkalder netop det individualiserede og opportunistiske.

Splittelsen mellem det instrumentelle og etik er ifølge Roberts et produkt af teorien og den praksis der udspringer heraf. I artiklen *The Ethics of Narcissus* tages udgangspunkt i Emmanuel Levinas fænomenologiske forståelse af begrebet etik, som dette kommer til udtryk i "Otherwise than Being or Beyond Essence"⁸⁶ og i stedet for at følge den neo-klassiske økonomiske teoris antagelser omkring

⁸⁴ Roberts, John, 1991, *The Possibilities of Accountability*, s. 365

⁸⁵ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s.251

⁸⁶ Roberts, John, 2001, *Corporate Governance and The Ethics of Narcissus*, s. 109

menneskets natur søger Roberts at se på hvorledes praksis, som eksempelvis regnskabsvæsen, former mennesket og dermed dettes natur. Med andre ord synes Roberts at mene, at menneskets etiske kapacitet bliver defineret, produceret og reproduceret igennem eksempelvis ovennævnte argumentation vedrørende hierarkisk/disciplinær *ansvarlighed*.

I forlængelse af antagelsen om at en organisations etiske kapacitet, som eksempelvis substantiveret ved CSR, vil være drevet af det enkelte individ og etikens uforenelighed med økonomisk teori, benytter Roberts, som førnævnt, en alternativ konceptualisering af individet. Ved at gøre dette viser han netop de begrænsninger som den individualiserede forståelse af individet som økonomisk teori tillægger denne og, som beskrevet i det ovenstående, den konstituering af selvet som er katalyseret af *synligheden* som *hierarkiske/disciplinære* magtrelationer skaber i henhold til etik. Dette flytter således også fokus fra hvorledes man får etik ind i organisationerne, til i stedet at forsøge at forklare hvad der sker med etik i de processer, som governance strukturen udgør.⁸⁷

5.4 Etik ifølge Emmanuel Levinas

Levinas tænker ikke etik som en filosofisk disciplin, som en form for moralsk meningsgivende tankeproces eller i det hele taget et frivilligt valg. Fænomenet etik er således noget der altid er der og som vil være følt eller sanset i forhold til *nære andre*, og dermed uundgåeligt.⁸⁸ I forhold til den definition af CSR, som jeg har præsenteret og dermed den etiske reference, har Levinas fænomenologiske beskrivelse visse komplikationer. De værdier som jeg tager udgangspunkt i, når jeg definerer det etisk korrekte, er individuelle og kommer således indefra. Der er således både tale om en refleksion men også en prioritering af, hvad der forekommer som vigtigst. Levinas mener, at etik kommer til os udefra, og at det er den eneste måde, hvorpå man kan erkende *det gode*. Men hensyn til refleksionen mener han, at det er denne, proces der forkalker den etiske kapacitet og gør os ude af stand til at erkende *det gode*.

"The economic conception of the individual turns out to be a mirror image or snapshot of the self, seen as if from the outside. By contrast, the senses break us out of the image, or have the potential to do so, precisely by simultaneously carrying us out beyond the body and getting under our skin in a way that finds

⁸⁷ Roberts, John, 2001, Corporate Governance and The Ethics of Narcissus, s. 110

⁸⁸ Roberts, John, 2001, Corporate Governance and The Ethics of Narcissus, s. 109

*us always already vulnerable to others' vulnerability. That is because, from the start, the other affect us despite ourselves*⁸⁹

Levinas mener at denne etiske kapacitet, som er grundet i sanser evne og hvad han kalder "*assignation of responsibility for my neighbour*", er kilden til individets identitet⁹⁰ Dette "*responsibility for my neighbour*", er således det grundlæggende menneskelige etiske potentiale. Dette potentiale ligger i, hvad der defineres som *psyke* eller *The soul of the other in me*. Levinas' peger dog også på en anden sanset identitet – *ego'et* hvor selvbevidstheden er undergivet den disciplinære magt og skaber det ideal som reflekteres på individet. Således er etik, som Levinas forstår det, allerede gået tabt som følge af denne refleksive konstituering.⁹¹

Levinas fænomenologiske beskrivelse af etik mener jeg kan ses som et opgør med etik, som jeg har defineret det i denne afhandling. Som førnævnt har Levinas' etik er ingen sammenhæng til min definition da jeg netop søger det etisk rigtige på baggrund af en prioritering af egne værdier og dermed tager patent på *det gode*. Dette er et udtryk for en refleksiv konstituering lige meget hvad disse værdier end måtte være. Netop værdibegrebet og prioriteringen i den specifikke situation er netop det, der gør at det etisk rigtige som Levinas ser det, kan rationaliseres væk. Værdibegrebet, som jo er subjektivt og individuelt, og prioriteringen af disse værdier har jeg, i afsnittet om *værdier som motivation*, argumenteret for kunne ses som et udtryk for alle punkter på motivationskontinuummet og dermed også den instrumentelle motivation. Dette vil jeg uddybe nedenfor, men Levinas fænomenologi synes jeg er et opgør med denne *anything goes* tilgang til det etisk rigtige. Selve reduktionen der bringer Levinas til hans forståelse af etik er for mig en umulig opgave, men jeg kan tilslutte mig hans opgør med værdibegrebet, da man vel nok kan argumentere for at det, at tage patent på *det gode* og lade dette være individuelt bestemt, ikke historisk har været en succes.

5.5 Shareholder value som virksomhedens etik

Argumentationen i *John Roberts Grundreferencer* gør det muligt at præcisere, hvordan konstruktionen eller installeringen af det værdisæt eller ideal som alle niveauer i en organisation forsøger at efterleve og bedømmer egne resultater imod kan tænkes at finde sted. I afsnittet om Motivationer for CSR indikerede jeg at et værdisæt der udspringer af et økonomisk rationale ville være svært at identificere sig med, men ovenstående viser, hvorledes konstruktionen kan finde sted og skabe værdier der guider

⁸⁹ Levinas, Emmanuel, 1991, *Otherwise than Being or Beyond Essence*, s. 129

⁹⁰ Roberts, John, 2001, *Corporate Governance and The Ethics of Narcissus*, s. 113

⁹¹ Roberts, John, 2001, *Corporate Governance and The Ethics of Narcissus*, s. 112

beslutningstagerne i specifikke situationer efter en hierarkisk opfattelse af deres relative betydning. Altså ændrer i den personlige prioritering i den specifikke situation.

Agentteorien og de governance strukturer som er en del heraf, søger at kontrollere de iboende interessekonflikter der hersker mellem agenten og principalen. Problemet ligger således i at få ledelsen til at honorere ejernes interesser frem for egne interesser, jf. ovenstående om det *uafhængige og opportunistiske individ*. En måde denne interessekonflikt søges håndteret på er gennem den overvågning der gøres mulig gennem regnskabsinformation. Dette adresserer således problemet med tillid over distancen mellem principalen og agenten. Regnskabsinformation spiller en nøgle rolle, i den henseende at det skaber et felt af *synlighed*. Præsentationen af resultater i form af budgetter, omkostninger og profit organiserer derved det ideal der efterstræbes.

En anden måde hvorpå den førnævnte interessekonflikt mellem agenten og principalen søges håndteret på er ved at skabe kongruens mellem disse interesser. Dette gøres eksempelvis ved at tilbyde aktieoptioner som en del af aflønningen, og man kan vel argumentere for at dette blot forstærker agenten eller ledelsens incitament til at omfavne shareholder value som virksomhedens etik.

6 Fire versioner af CSR

I de nedenstående afsnit vil jeg tage udgangspunkt i John Roberts artikel *The Manufacture of Corporate Social Responsibility: Constructing Corporate Sensibility*. I denne artikel udvikler forfatteren en ramme, som har til formål at muliggøre en differentiering mellem de situationer, hvor en given virksomheds CSR arbejde kan karakteriseres som imagepleje og de tilfælde, hvor der reelt er substans i henhold til etik.⁹² Denne artikel tager ikke udgangspunkt i de grundlæggende motiver, som jeg har defineret dem men derimod i specifikke situationer, hvor Roberts har forsøgt at give et bud på hvorledes CSR er konstrueret under disse forhold og hvilke konsekvenser det har for etik som Levinas forstår det. Ovenstående grundreferencer giver værdifuld indsigt i, hvordan man kan forstå en virksomheds CSR arbejde, ikke blot som et produkt af motiver og hensigter, men også hvordan motiver og hensigter kan blive bestemt af de governance strukturer, som der karakteriserer den engelsk/- amerikanske økonomiske teori. Det ovenstående kan således forklare, hvor den instrumentelle motivation stammer fra; Roberts mener, at den er et produkt af måden, hvorpå vi organiserer vores organisationer.

Med hensyn til de forskellige governance strukturer er det ikke muligt at argumentere for at disse kan knyttes direkte til motivationerne. Disse strukturer er derimod forklaringerne på, hvad der sker med menneskets etiske kapacitet, og hvordan det etisk rigtige kan erkendes. Udgangspunktet i denne redegørelse er også, at det *organisatoriske legeme* er blottet for følsomhed og etik. Her kommer føromtalte Levinas' fænomenologiske forklaring af begrebet etik ind. Begrebet følsomhed er menneskeligt og vitalt for den sansning, der danner grundlaget for den menneskelige etiske kapacitet. Dermed menes altså, at etik og CSR altid vil være drevet af enkelt personer, og at den enkelte virksomheds følsomhed eller etiske adfærd er bundet af individuel menneskelig adfærd.⁹³ Denne individuelle menneskelige adfærd konstruerer altså en given virksomhed etiske profil, og denne konstruktion kan naturligvis antage forskellige karakteristika, hvor differentiering mellem det Roberts kalder *The ethics of narcissus*, som blot er en konstruktion der har til hensigt at skabe en ydre apparition, og den mere positive og indholdsmæssige CSR, som tidligere er benævnt som den *proaktivt ansvarlige tilgang*, vil blive udledt i det efterfølgende⁹⁴. Levinas' to alternative konstruktioner af selvet vil efterfølgende, jf. *etik ifølge Levinas*, sammen med de to tidligere udledte former for *ansvarlighed* blive grundlaget i argumenterne for og imod etik kapacitet.

⁹² Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 249

⁹³ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 251

⁹⁴ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s 251

Bidraget til besvarelsen af problemstillingen og selve formålet med denne afhandling, består i den indsigt i de sammenhænge motiverne har til den etiske konsekvens og muliggør derfor en mere nuanceret argumentation for udelukkelsen af etik, i den instrumentelt motiverede CSR. Roberts taler ikke direkte om motivation men henholdsvis om CSR, som er presset ud under et dominerende økonomisk rationale og en oprigtig CSR, der bunder i et reelt ønske om ansvarlighed, og en skelnen i forhold til etik der sondrer mellem ansvarlighed der *søges på trods af* i stedet for *på grund af*.⁹⁵ Netop denne dialektiske skelnen har jeg også nævnt andetsteds i afhandlingen netop som en skelnen mellem de to yderpunkter på motivationskontinuummet.

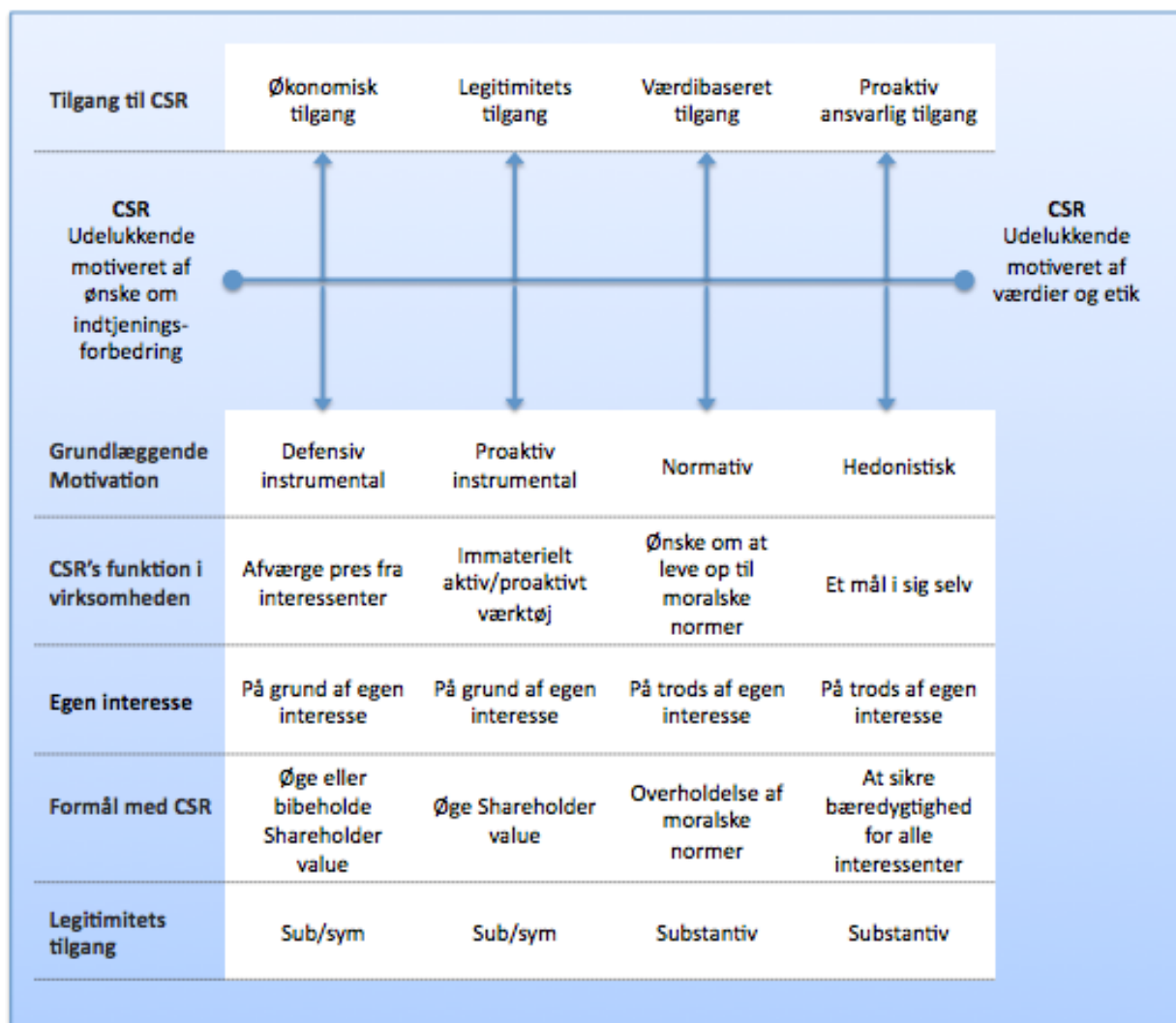
Flere af de identificerede karakteristika ved Forretningsdrevet samfundsansvar vil også danne argumentationen for, hvorledes motivationen og Roberts versioner hænger sammen. Ovenstående er grundreferencerne til de fire tilgange er blevet behandlet ekstensivt, da disse danner grundlaget for det efterfølgende. Hensigten er således at knytte en af Roberts versioner sammen med forretningsdrevet samfundsansvar og vise, hvorledes dette influerer individets og dermed organisationens etiske kapacitet.

Nedenstående figur viser hvorledes Roberts fire versioner eller tilgange kan knyttes til de identificerede grundlæggende motivationer.

Figur 9: Tilknytning af John Roberts tilgange til motivationskontinuummet.⁹⁶

⁹⁵ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 257

⁹⁶ Egen tilvirkning

6.1 Den økonomiske tilgang

Denne tilgang tager udgangspunkt i en instrumentel motivering. I forhold til det kontinuum, som der blev introduceret i det ovenstående ligger motivationen således ved det ene yderpunkt. Roberts bidrag til min opfattelse af denne instrumentelle motivation ligger i forståelsen af, hvorledes denne tilgang udelukker en etisk forretningsførelse. Etikken kan ikke overleve i et miljø, hvor det økonomiske rationale eller værdier *forkalker* menneskets grundlæggende etiske kapacitet. Denne *forkalkning* finder sted gennem de governance strukturer, som påfører *ansvarlighed* igennem hierarkiet, som findes i og udenfor organisationen⁹⁷. Måden hvorpå disse strukturer virker er behandlet i ovenstående afsnit *Hierarkiske/Disciplinære former for ansvarlighed*. Regnskabsvæsenet og dets måleenheder spiller en central rolle i forhold til denne *ansvarlighed*, da det er her synligheden skabes omkring individets

⁹⁷ Roberts, John, 2003, The Manufacture of Corporate Social Responsibility, s. 254

resultater, og muliggør derfor positive og negative sanktioner. Denne form for *ansvarlighed* har således en individualiserende effekt på individet. Regnskabets termer har således en fremtrædende rolle i organisationen, som det værdisæt individuel performance bliver bedømt efter. Hvis individets performance bliver bedømt efter økonomiske termer såsom profit, ROIC og så videre, vil det også blive igennem den optik individet bedømmer selvet og narcissistisk forsøger at realisere sig selv i forhold til⁹⁸. Ovenstående kan altså siges at have en individualiserende effekt og udelukker etik, som Levinas forstår det, til fordel for vigtigere idealer, hvor individet søger at sikre selvet og rutinemæssigt negligerer ansvarligheden overfor *nære andre*.

Under disse forhold vil CSR angiveligt være noget, der er lavet på overfladen af organisationen og vil ikke have nogen forplantning i selve organisationen. Roberts taler om, at CSR er presset ud under et dominerende økonomisk rationale. Jeg mener således, dette er et udtryk for en defensiv instrumental motivering, der udelukkende har funktionen at afværge interessent pres. Denne motivation har mange af de samme karakteristika, som den nedenstående legitimitetstilgang dog med den afgørende forskel at relationen til virksomhedens strategi er svag. Netop dette mener jeg ikke er tilfældet med regeringens forretningsdrevne samfundsansvar, hvor der i langt større grad er lagt op til, at CSR bruges aktivt og strategisk. CSR er her ikke et redskab der bruges aktivt, men derimod nærmere reaktivt. Indholdet og omfanget af aktiviteterne vil udelukkende blive bestemt ud fra en økonomisk betragtning og rapportering vil kun finde sted, såfremt det kræves ved loven eller aktionærerne eller skal sikre disse interesser. Denne tilgang har altså et etisk udgangspunkt, der kan sidestilles med Shareholder Value og idealet der forsøges efterlevet i organisationen har økonomi som den vigtigste reference. I forhold til Levinas søges ansvarligheden *på grund af*.

Dette er den tilgang Roberts definerer som den mest negative. Som førnævnt mener Robert at splittelsen mellem Etik og forretningsførelse er et produkt af teorien og den måde det har skabt praksis. Hans fokus på praksis igennem governance strukturerne og Levinas Fænomenologi er dermed også udgangspunktet for, hvorledes splittelsen kan heles. Dette potentiale vil blive søgt i nedenstående.

6.2 Den værdibaserede tilgang

I ovenstående redegørelse er individets etiske kapacitet, og etikens skæbne, søgt forklaret gennem den konstitution der faciliteres gennem organisationens disciplinære/hierarkiske *ansvarligheds* processer eller governance strukturer. Dette har i foregående tilfælde udartet sig i etisk ligestyldighed. Men hvad

⁹⁸ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 254

er potentialet for CSR, hvis dette er motiveret af en normativ motivation hvor organisationen ønsker at være ansvarlig? Den normative motivation har formålet at leve op til virksomhedens ansvar. I forhold til den økonomiske tilgang er der her tale om at være ansvarlig, selvom det ikke nødvendigvis er en god forretning. Indtil nu har Levinas reflektivt konstituerede, og derfor forkalkede etiske kapacitet, været i spil som følge af den rutinemæssige idealisering af andre værdier, faciliteret ved regnskabsinformation og shareholdervalue's hegemoniske beslutningsrationale. Den normative motivation har således et andet rationale. Et rationale der efter Levinas fænomenologi bevirker, at ansvarligheden bliver søgt *despite the self* eller *på trods af*.

I forhold til de former for *ansvarlighed* der er redegjort for i ovenstående er der med denne normative motivation et potentiale i en organisations ledelse for, at den socialiserende form kan få formel magt.⁹⁹ Der er et relativt fravær af magtdifferentiering og en ansigt til ansigt kommunikation, som muliggør en dialog der udfordrer de økonomiske betragtninger. En indførelse af målesystemer og reel intern rapportering, hvor sociale og miljømæssige påvirkninger gøres kvantificerbare og virksomhedens principper kan måles imod, kan have potentialet til at vise, hvor der er kollision med den økonomiske betragtning. Denne kollision er derefter et valg, et dilemma.¹⁰⁰

Ifølge Levinas er sansningen eller følsomheden, som menneskets etiske kapacitet bunder i, mulig over afstand men for Roberts er dette ikke tilfældet¹⁰¹. Nærheden er således en vigtig faktor i dette og selv om motivationen er normativ i ledelsen er der stadig udfordringer i at implementere denne *følsomhed* i organisationen. Roberts diskuterer i forbindelse med den normative motivation også hvorledes dette reelt er en mulighed i en virksomhed, da der selvfølgelig er komplikationer, hvis etik virkelig har forrang for profit. Han mener således ikke nødvendigvis, at man skal afvise, at der kan ligge en normativ motivation bag en virksomheds interne og eksterne kommunikation af, at etik betaler sig, da det netop måske er det, der skal til for at retfærdiggøre etisk forretningsførelse i øjnene på den dominerende mentalitet i forretningsverdenen.¹⁰²

I forhold til den normative motivation problematiserer Roberts dog implementeringen af målesystemer og dette nye felt af synlighed, da det har de samme individualiserende effekter, som de hierarkiske/disciplinære governance strukturer der udgør den finansielle rapportering. Selvom at det er etiske værdier der måles på bliver resultatet det samme. Derudover mener Roberts også, at disse

⁹⁹ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 258

¹⁰⁰ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 259

¹⁰¹ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 257

¹⁰² Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 258

systemer altid vil være for snævre i deres fokus og kun kan opfange det der måles på. Disse nye måder at skabe *synlighed* omkring en virksomheds etiske formåen, imiterer således opbygningen af det finansielle regnskab, som har været reference indtil nu, og har samme effekter.¹⁰³

6.3 Den proaktivt ansvarlige tilgang

Denne tilgang er kontrasten til den økonomiske tilgang. I forhold til mit kontinuum er der her således tale om det modsatte yderpunkt. Den samfundsmæssige ansvarlighed og menneskets grundlæggende etiske kapacitet er således det der udstikker kursen for organisationens handlinger og der er tale om det, som jeg i ovenstående har omtalt som en proaktiv ansvarlig tilgang. Dette er Robert bud på, hvorledes det kan lade sig gøre at give udtrykket Corporate Social Responsibility mening¹⁰⁴. Det der er kernen i denne tilgang er at ansvarligheden ikke søges indskrænket, og at etik ikke søges kontrolleret igennem Hierarkiske/disciplinære former for ansvarlighed¹⁰⁵. Derimod skal disse former for ansvarlighed kun ses som et supplement til de socialiserende former for ansvarlighed som disse er beskrevet ovenfor. Roberts mener, at potentialet ligger i en dialog der går ud over organisationens grænser og inkluderer de svageste og mest udsatte interessenter¹⁰⁶. I forhold til min analyse af Forretningsdrevet samfundsansvar og den praktiske vejledning hertil er et af mine væsentligste kritikpunkter netop indsnævringen i ansvarlighed, der lægges op til i interessentidentifikationen og prioriteringen af disse.

En dialog ud over organisationens grænser har helt andre muligheder med hensyn til at bringe forståelse for egen og andres opfattelse af *sandheden, det rigtige og det gode*. En sandhed der konstrueres ud fra en universel erkendelse som artikuleres ansigt til ansigt og den indbyrdes afhængighed der erkendes, har potentialet til at gøre individer ansvarlige overfor hinanden. Fokus her er således ikke snævert og forudbestemt som ved eksempelvis regnskabets kriterier, og det muliggør derfor videregivelsen af informationer og synspunkter, der ikke nødvendigvis kan kategoriseres, men har også potentialet til at hele den splittelse, der er mellem det instrumentelle og det etiske. Dette potentiale kan dog kun udnyttes såfremt organisationen ikke engagerer sig i dialogen med en egeninteresse som motiv, altså *på trods af selvet*.

¹⁰³ Roberts, John, 2003, The Manufacture of Corporate Social Responsibility, s. 259

¹⁰⁴ Roberts, John, 2003, The Manufacture of Corporate Social Responsibility, s. 260

¹⁰⁵ Roberts, John, 2003, The Manufacture of Corporate Social Responsibility, s. 264

¹⁰⁶ Roberts, John, 2003, The Manufacture of Corporate Social Responsibility, s. 264

6.4 Legitimitetstilgangen

Som førnævnt tager Roberts ikke direkte udgangspunkt de fire motivationer jeg har udledt. Han trækker således først og fremmest linjen mellem *responsibility despite the self* og *responsibility because of the self*, altså mellem Levinas' reflektive konstituering af selvet og fornægtelsen af egeninteresser i *assignation of responsibility for my neighbor*.¹⁰⁷ Jeg har forsøgt at tilknytte regeringens *forretningsdrevne samfundsansvar* til motivationskontinuummet og analysen i kapitel 5 og 6 har vist, at ansvarligheden efter min mening søges på grund af en økonomisk egeninteresse altså *because of*.

Jeg har benævnt denne tilgang legitimitetstilgangen, og jeg mener den afspejler regeringens forretningsdrevet samfundsansvar. Denne tilgang til CSR kan være produktet ydre krav, eksempelvis aktionærernes, mediernes, ngo'er eller en indre motivering grundet økonomisk egeninteresse i arbejdet med CSR. Omfavnelsen af denne instrumentelle tilgang til CSR, kan være resultatet af den sårbarhed organisationen og ledelsen af denne står overfor i forhold til ovenstående interessenters økonomiske magt overfor virksomheden. Sårbarheden består således i den skade organisationens og ledelsens image kan lide, hvis det afsløres at den ikke handler ansvarligt eller i overensstemmelse med den sociale kontrakt. Aktionærer og investorer er også de samme der skaber motivationen i den økonomiske tilgang, men i de seneste år er der også herfra et øget pres på organisationerne om, at der tages hensyn til etiske spørgsmål om ikke andet så i hvert fald for at undgå, at det går ud over disse interessenters instrumentelle interesser.¹⁰⁸ Denne instrumentelle sårbarhed kan for virksomheden udmønte sig i et ønske om at blive set som ansvarlig, og et målrettet strategisk arbejde med CSR for at opnå dette.

I forhold til forretningsdrevet samfundsansvar synes regeringens mål med implementeringen af redegørelseskravet at være at danske virksomheder som udgangspunkt skal *opfattes* som ansvarlige. Selve kommunikationen eller rapporteringen er også en vigtig del af konceptet forretningsdrevet samfundsansvar. Roberts forholder sig således også kritisk til en sådan tilgang, da han mener at CSR under disse omstændigheder kan ses som en slags protese der fastgøres til det organisatoriske legeme for at reparere imagoet, men ikke nødvendigvis fører til forandringer i forretningsførelsen¹⁰⁹.

*"The desire to be seen to be ethical – the ethics of narcissus – is the obverse of being responsible for"*¹¹⁰

¹⁰⁷ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 257 - 258

¹⁰⁸ Roberts, John, 2001, *Corporate governance and the ethics of Narcissus*, s. 122

¹⁰⁹ Roberts, John, 2003, *The Manufacture of Corporate Social Responsibility*, s. 250

¹¹⁰ Roberts, John, 2001, *Corporate governance and the ethics of Narcissus*, s. 109

Foucaults beskrivelse af det *disciplinerede subjekt* viser, hvordan organisationer gennem deres governance strukturer skaber et fokus på etisk ligegyldige økonomiske værdier, der bliver den optik, som individet bedømmer sig selv i forhold til. Individet bliver narcistisk optaget af, hvordan andre ser det i forhold til disse værdier. Relationen mellem disse former for *ansvarlighed* og motivation er dog ikke blevet påvist i nærværende afhandling. Således er de hierarkisk/disciplinære former for *ansvarlighed* blot en forklaring på, hvorledes den reflektive forkalkning af den etiske kapacitet finder sted.

Regeringens udspil og tilskyndede tilgang mener jeg således ikke udtrykker andet end en bekymring for, eller en økonomisk mulighed i, hvorledes de økonomisk stærke interessenter opfatter de danske virksomheder. Det etiske eller ansvarligheden bliver ikke søgt despite the self men because off the self. I forhold til Levinas fænomenologi er der således ikke tale om etik. Motivationens økonomiske rationale og egeninteresse betyder derfor at den sansede følsomhed, i *assignment of responsibility for my neighbor*, går tabt i det forkalkende reflektive lag.

6.5 Delkonklusion

John Roberts analyse af de to former for *ansvarlighed*, indikerer at den instrumentelle motivation er noget, der bliver produceret og reproduceret gennem de hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed* som har en individualiserende effekt på individet. Splittelsen mellem det instrumentelle og det etiske, som Roberts mener, er et produkt af teorien, kan heles ved at kalde de socialiserende former for *ansvarlighed* frem og tilføre disse processer en mere fremtrædende rolle og formel magt i organisationens governance strukturer.

Disse strukturer symboliserer også hvorledes Levinas' to alternative konstitueringer af selvet finder sted. Roberts argumenterer således for hvordan den menneskelige sans evne, hvori den etiske kapacitet er grundet, bliver bedøvet eller forkalket af de hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed*, igennem en rutinemæssig idealisering af andre værdier. Individet konstruerer altså selvet i det billede som reflekteres eksempelvis igennem regnskabets termer. Denne subjektive prioritering og refleksion gør individet ude af stand til at erkende etikken. De socialiserende former har derimod potentialet til at give individet en anden identitet gennem en erkendelse af individets afhængighed af *de andre*. En identitet der ifølge Levinas kommer til os udefra igennem vores egen sårbarhed.

Da specifikke virksomheders governance strukturer ikke har været denne afhandlings fokus og da de forskellige former ikke direkte kan knyttes til de grundlæggende motivationer som er udledt og knyttet til forretningsdrevet samfundsansvar, bruges disse udelukkende til at forklare hvorledes Levinas' to identiteter fremkommer.

Svaret på hvorvidt den proaktive instrumentelle motivation som tilskyndes i forretningsdrevet samfundsansvar fremmer etisk forretningsførelse søges igennem Levinas' fænomenologi og den dialektiske skelnen mellem *responsibility for* og *responsibility because of*. Denne skelnen kan ses som analog til den grundlæggende opdeling mellem motivationerne for CSR, hvor ansvarlighed i den normative motivation bliver søgt *på trods af* egeninteresse og den instrumentelle *på grund af* en egeninteresse.

Forretningsdrevet samfundsansvar udtrykker en tilgang der har karakter af at samfundsansvaret skal *søges på grund af* virksomhedens interesser. Dette bevirker at den grundlæggende motivation holder begrebet forretningsdrevet samfundsansvar fast i Levinas' refleksivt konstituerede identitet og dermed udelukker etik som Levinas forstår det.

7 Konklusion

Som nævnt er det selvfølgelig ikke regeringens udspil der dikterer, hvilken tilgang det danske erhvervsliv tager til deres samfundsansvar, da det som beskrevet vil tage udgangspunkt i erhvervsledernes individuelle værdier. Dog mener jeg stadig, at mange virksomheder kan tænkes at tage udgangspunkt i den praktiske vejledning, og finder derfor problematiseringen af initiativet relevant. Det mest negative ved regeringens udspil fra mit synspunkt er, at det tager lidt af kanten af samfundsansvar, som noget der bør søges holistisk, og omdanner og begrænser det til begrebet forretningsdrevet samfundsansvar. At forretningsdrevet samfundsansvar, hvor det etiske ligger under for et profitmotiv, måske i realiteten er det bedste vi kan håbe på, underbygges til dels af John Roberts analyse der viser hvordan det økonomiske motiv bliver produceret og reproduceret af de governance strukturer, der skaber organisationerne, hvor de Hierarkiske/disciplinære former for *ansvarlighed* i dag nok kan tilskrives den formelle magt. I forhold til CSR bliver dette også relevant, da det på en gang viser, hvor det økonomiske motiv har sine rødder, men også fordi det problematiserer indførslen af et nyt disciplinært system, hvor succes kriterierne godt nok har en etisk reference, men stadig bliver en øvelse i at blive set som værende etisk korrekt, hvilket har de samme individualiserende effekter, på individet som det er tilfældet for regnskabets instrumentelle termer og samme etiske konsekvens.

Det stod muligvis klart allerede efter analysen af forretningsdrevet samfundsansvar, at dette koncept ikke var foreneligt med hvad jeg subjektiv regnede for *det gode*. I forbindelse med vurderingen af om forretningsdrevet samfundsansvar ville fremme etisk forretningsførelse, har jeg dog bevæget mig væk fra min subjektive erkendelse af det etisk rigtige, og har i stedet søgt svaret i Levinas' fænomenologi. De to alternative konstitueringer af selvet som præsenteres, den refleksive forkalkning og fornægtelsen af egeninteresse i responsibility for my neighbour, er knyttet til de fire motivationer, da motivationerne netop deles mellem CSR motiveret *på grund af* en egeninteresse og *på trods af* denne. Den dialektiske skelnen ser jeg som vital i forhold til afhandlingens formål og det er på baggrund af denne, at konklusionen er blevet til.

Den refleksive forkalkning som sker ifølge Roberts igennem de hierarkisk/disciplinære former for *ansvarlighed*, der har potentialet til at installere andres interesser i individets prioritering tillægger individet en orientering der er motiveret *på grund af*. Denne proces har jeg sammenlignet med den måde, hvorpå min forståelse af det etisk rigtige er fremkommet på. Netop igennem en individuel subjektiv refleksion og prioritering af værdier. Værdier som jeg regner for mine egne, men som ifølge

Foucault er et resultat eller en konstruktion af de individualiserende processer og påvirkninger som diverse institutioner og sociale sammenhænge påført mig.

Adskillelsen af det etiske og det instrumentelle, som ifølge Roberts er et produkt af teorien og den overvejende fokusering på Hierarkiske/Disciplinære former for *ansvarlighed*, er det største problem i forhold til at give begrebet CSR den mening, som det måske burde have. Mulighederne for at hele denne splittelse ligger således i, om man i organisationerne kan formå at give det uformelle den magt der skal til for at ændre dette forhold. Sagt med andre ord; om man formår at vende dette spejlbillede tilbage på spejlet selv og udfordre de kriterier, som det giver relevans. Denne modstand kræver at de socialiserende former for *ansvarlighed* får mere formel magt, og i forhold til CSR at man engagerer sig i en interessant dialog, der ikke har nogen afgrænsning og egeninteresse. Hertil bidrager Levinas' fænomenologi i den henseende at etik og erkendelsen af det *det gode* kommer til os udefra.

Nærværende afhandling har søgt at følge en mere nuanceret argumentation for udelukkelse af etik, som Levinas forstår det, i den instrumentelt motiverede CSR og hvis disse argumenter har nogen vægt, og forretningsdrevet samfundsansvar er dansk erhvervslivs etiske reference, vil jeg konkludere, at regeringens initiativ ikke fremmer en mere etisk forretningsførelse i Danmark. Som nævnt i ovenstående er den økonomisk motiverede CSR måske det bedste vi kan håbe på i forhold til etisk forretningsførelse, men jeg mener stadig ikke, at det er det vi skal hige efter.

Spørgsmålet om hvorvidt man reelt kan lave et tiltag der fremmer etisk forretningsførelse, med Levinas fænomenologi som etisk reference, er svært at svare på. Hvilken plads er der i forretningsførelse til responsibility der søges *på trods af*? Roberts giver et bud på hvordan man som virksomhed kan opnå dette og give CSR mening. Men hvis denne fremgangsmåde på den ene eller anden måde blev påtvunget virksomheden ville dette stadig være *responsibility på grund af*. Initiativet skulle i så fald være baseret mere på vejledning og oplysning i forhold til, at fremme en forståelse af hvad der kræves for at opnå dette, og ikke tage udgangspunkt i egeninteresser og rapportering. Da jeg startede med at skrive denne afhandling var jeg egentlig overbevist om at CSR rapportering og disse former for *ansvarlighed* var måden hvorpå man kunne introducere en anden dagsorden end den instrumentelle. Denne overbevisning må siges at være blevet mindre som følge af de effekter som dette disciplinære system har på individet. Roberts mener tydeligvis heller ikke at etik kan fremtvinges igennem rapportering og disse former for *ansvarlighed*, som eksempelvis Global Reporting Initiative har introduceret.

Levinas' fænomenologi giver dog håbet om at menneskets etiske kapacitet er noget mere grundlæggende der ikke behøver at blive påtvunget individet da det allerede er der fra starten af.

Spørgsmålet er således hvordan vi udnytter dette potentiale og sørger for ikke at gøre agentteoriens antagelser om det uafhængige og opportunistiske individ til en realitet.

Denne afhandling har haft flere metodiske begrænsninger. Selvom aktørsynet anerkender undersøgeren og dennes subjektivitet, som en vigtig del af skabelsen af den sociale konstruktion og dermed den objektive sandhed, har nærværende afhandling nærmest også været begrænset hertil. Min inddragelse af forskellige teorier og teoretikere er alle blevet fortolket ud fra min forforståelse. Dialogen mellem undersøgeren og eksempelvis forfattere hvor uddybende spørgsmål kan videreudvikle forståelsen og fortolkningerne er således ikke anvendt. De forskellige fortolkninger og meninger der er blevet tillagt disse input er derfor ikke blevet valideret og udfordret i tilstrækkelig grad. Helhedsforståelsen er søgt gennem litteraturstudier, og selvom det er en anerkendt metode, vurderer jeg at det havde været hensigtsmæssigt, at inddrage mere uddybende kvalitative metoder som eksempelvis åben dialog i forhold til mine fortolkninger af de tilkendegivne meningsstrukturer som fremkommer af den undersøgte litteratur.

Undersøgelsens konklusion og vurderingen af hvorvidt forretningsdrevet samfundsansvar fremmer etisk forretningsførelse, er således langt hen af vejen begrænset til afhandlingens kontekst og tilgang til de forskellige elementer i analysen, og det kan derfor ikke udelukkes at denne sociale konstruktion kunne antage en anden form hvis udgangspunktet og fremgangsmåden havde været anderledes.

8 Perspektivering

Der er i en stor del af den litteratur, som jeg har stiftet bekendtskab med i forbindelse med emnet en overvejende fokusering på selve produktet, altså hvad der bliver rapporteret på af den rapporterende virksomhed og ikke på de bagvedliggende processer. Ligeledes synes kritikken af CSR rapporter, eksempelvis substantiveret ved skyggerapporteringer, også at have et tungtvejende produkt fokus, hvor inkonsistens mellem det rapporterede og eksterne interessenters opfattelse domineres af denne tilgang. Interessent engagement fremhæves, som nævnt, som nøglen til en fuldstændig og relevant rapportering, og Roberts nævner i kraft af Levinas' fænomenologi, at det er den eneste måde hvorpå man kan erkende det etisk rigtige. Det vigtige er imidlertid, hvorledes denne dialog håndteres. Hvis man tager udgangspunkt i en AA1000 finder man her et bud på, hvorledes denne proces kan operationaliseres. Det som nærværende afhandling har vist er dog, at motivationen for dialog og CSR er en utrolig vigtig faktor for at give CSR den mening, der er vital, hvis målet virkelig er, med Levinas' ord, *responsibility for*.

AA1000 er således meget processuel i tilgangen, men bliver aldrig operationaliserende i forhold til den enkelte virksomheds CSR cyklus og processen vil stadig være sårbar overfor det man kunne kalde ledelsesmæssig overtagelse, hvor stakeholder engagementet hurtigt kan blive til stakeholder management. Processerne internt i virksomheden er også vigtige, da denne viden skal nå højeste niveau uden at blive kompromitteret af eksempelvis de governance strukturer, der i denne afhandling er benævnt Hierarkisk/disciplinære former for *ansvarlighed*.

En undersøgelse af en given virksomhed og dennes processer, kan efter min mening være vigtigere og mere informative i henhold til at søge forklaringer på, hvordan CSR eller Bæredygtighed forsøges sikret, og for hvem den sikres end den egentlige rapport. En analyse af dette efter min overbevisning muliggøre en mere nuanceret og tilbundsående kritik af CSR rapporteringen og hele engagementet, da processerne i sidste ende, efter min mening, vil substantivere, afspejle og skabe de motiver, der ligger til grund for rapporteringen.

Ved at analysere disse processer vil man muligvis kunne bedømme en given virksomheds rapportering og engagement i henhold til fuldstændighed og etisk potentiale, ud fra en anden teoretisk begrebsramme end den der knytter sig direkte til de parametre selve rapporteringen er afgivet efter. Fuldstændigheden af engagementet og virksomhedens etiske profil vil muligvis altid kunne anfægtes subjektivt ud fra en CSR rapport, men ved at kortlægge en organisations *ansvarligheds* processer ville

det være muligt at fremføre en mere objektiv kritik, såfremt der identificeres strukturer, der undertrykker holismen og etik *på trods af* til fordel for strategiske motiver.

9 Litteraturhenvisning

Bøger:

Abnor, ingeman & Björn Bjerke, 1997, "*Methodology for Creating Business Knowledge*", 2. udgave, Sage Publications

Deegan, Craig, 2007, "*Organizational Legitimacy as a motive for sustainability reporting*", Sustainability accounting and accountability, Published Routledge

Foucault, Michel, 1979, "*Discipline and Punish*", Harmondsworth: Penguin Books

Heede, Dag, 2007, "*Det tomme menneske*", 2. udgave, 3. oplag, Museum Tusulanums Forlag

Heldberg, Grethe, 2003, "*Grøftegravning I metodisk perspektiv*", 1. udgave, 3. oplag, Forlaget Samfundslitteratur

Levinas, Emmanuel, 1991, "*Otherwise than Being or Beyond Essence*", Kluwer Academic Publishers

Mead, G.H, 1934, "*Mind Self and Society*"

Merleau-Ponty, M, 1962, "*The Phenomenology of Perception*", Routledge and Kegan Paul

Unerman, Jeffrey, 2007, "*Stakeholder engagement and dialogue*", Sustainability accounting and accountability, Published Routledge

Artikler:

Friedman, Milton, 1970, A Friedman Doctrine, www.Sustainabilitymanagement.net/public/friedman .pdf

Harrison, E. F, 1975, "*The Managerial Decision-Making process*", Houghton Mifflin, Boston

Hemingway, Christine & Maclagan, Patrick, 2004, "*Managers' Personal Values as Drivers of Corporate Social Responsibility*", Journal of Business Ethics, Kluwer Academic Publishers

Minoja, Mario & Zollo Maurizio, 2010, "*Motivation Theory and corporate Responsibility*", working paper, www.itemsweb.esade.es/wi/invierte/AbstractsEABIS/Zollo_minoja.doc

O'Sullivan, Niamh & O'Dwyer, 2009, "*Stakeholder perspectives on a financial sector legitimation process*", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, volume 22

Roberts, John, 1991, "*The Possibilities of Accountability*", *Accounting, Organizations and Society*, volume 16

Roberts, John, 2001, "*Corporate Governance and The Ethics of Narcissus*", *Business Ethics Quarterly*, volume 11, EBSCO Publishing

Roberts, John, 2003, "*The Manufacture of Corporate Social Responsibility*", *Organization articles* volume 10, Sage Thousand Oaks.

Love, standarder, bekendtgørelser, rapporter og publikationer:

AA1000ses, 2005, www.Accountability.org/aa1000ses

Erklæringsbekendtgørelsen, 2008, "*Bekendtgørelse 2008-06-26 om godkendte revisorers erklæringer*"

Forslag til Lov om ændring af årsregnskabsloven (redegørelse for samfundsansvar i større virksomheder), http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok

Handlingsplan for virksomheders samfundsansvar, 2008,

http://www.samfundsansvar.dk/graphics/Samfundsansvar.dk/Dokumenter/CSR-Handlingsplan_DK.pdf

Our common world, 1987, www.un-documents.net/wced-ocf.htm

Redegørelse for samfundsansvar – praktisk vejledning & inspiration, 2009,

www.eogs.dk/graphics/publikationer/CSR/Redeg%F8relse_for_samfundsansvar

Revisionsstandard 720, 2008, "*RS 720 Andre oplysninger i dokumenter der indeholder reviderede regnskaber*", *Revisor håndbogen, 2008 "Revision"*, 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Thompson

Spence & Gray, 2007, *“Social and environmental reporting and the business case”*, Certified Accountants Educational Trust, www.accaglobal.com/pubs/generel/activities/research/research_archive/RR-002.pdf

Årsregnskabsloven, 2009, LBK nr. 395 af 25/05/ 2009, www.retsinformation.dk

1. Behandling af lovforslaget om ændring af årsregnskabsloven (redegørelse for samfundsansvar i større virksomheder), http://www.ft.dk/samling/20081/lovforslag/L5/som_fremsat.htm#dok